

İSTİSNAİ VATANDAŞLIK DÜZENLEMELERİ HUKUKİ DÜZENLEME ANALİZİ

HAZIRLAYANLAR
AV. TAMER SAĞCAN
GÜNTEKİN GÜNTAY

YARIN VAKFI
ARALIK 2024

1. GİRİŞ

Bu çalışmada Türkiye’de yürürlükte olan İstisnai Vatandaşlıkla ilgili kanun ve düzenlemeler incelenmiştir. İstisnai vatandaşlık konusunun Vatandaşlık Kanunu’nun bir alt başlığı olması sebebiyle, ilgili kanun maddeleri ve anayasa maddeleri de bu çerçevede incelemeye dahil edilmiştir. Düzenlemelerin Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan itibaren hangi sebeplerle ve nasıl değişim geçirdiği, bu değişimler sonucunda düzenlemelerin mevcut halinin günümüz koşullarına göre değerlendirmesi yapılmıştır. Güncel sorunlar ve kamuoyu gündemi çerçevesinde yatırım yoluyla vatandaşlık ve göçmenlerle ilgili başlıklar ve diğer ülkelerin uygulamaları ile karşılaştırmalar ayrıca değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Vatandaşlık, bir kişinin belirli bir devlete ait olduğunu gösteren, hakların ve sorumlulukların tanımlandığı hukuki bir bağdır. Bu bağ, kişiye belirli haklar (seçme ve seçilme hakkı, sosyal güvenlik hakları, çalışma hakları vb.) ve sorumluluklar (vergi ödeme, askerlik hizmeti, yasalara uyma vb.) getirir. Vatandaşlık, aynı zamanda kişinin uluslararası alanda tanınan kimliğidir ve bu kimlik, devletlerarası ilişkilerde önemli bir rol oynar. Hukuki anlamda vatandaşlık doğum yoluyla (kan esası) ya da kişinin doğum yerine göre doğum yeri esasına (toprak esası) göre kazanılır. Günümüz hukuk sistemlerinde evlenme yoluyla, evlat edinme yoluyla, yatırım yoluyla gibi vatandaşlığın sonradan kazanılmasının yolları da vardır. Bütün bunların yanı sıra vatandaşlık, vatandaşlığı edinilen ülkeyle, edinen arasında akdedilmiş bir sosyal sözleşme niteliği de taşıdığı için tarafların rızasını barındıran bir hukuki işlem niteliği taşıdığı da ayrıca değerlendirilmelidir.

Vatandaşlığın uluslararası hukuk ve toplum açısından en önemli amacı vatansızlığı engelleyen bir tasarruf olmasıdır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 15. Maddesinde belirtilen “Herkesin bir vatandaşlığa hakkı vardır,” ve “Hiç kimse vatandaşlığından ve vatandaşlığını değiştirme hakkından keyfi surette mahrum edilemez” maddeleri de vatandaşlığın insanlık için taşıdığı önemi vurgulamayı amaçlamaktadır. Her ne kadar madde hükmünde vatandaşlıktan çıkarmaya değil, vatandaşlıktan çıkarmanın “keyfi bir sebebe” bağlanmasına karşı önlem alınmış olsa ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi hükümlerinin uluslararası hukuk kuralları karşısında teamül dışında bir yaptırımı olup olmadığı tartışma konusu olsa da işbu madde hükümleri vatandaşlığın teamülen de olsa dünya toplumları için taşıdığı önemi net bir şekilde vurgulamaktadır.

Küreselleşme ve artan göç hareketleri, doğal olarak devletlerin vatandaşlık politikalarını ve uygulamalarını etkilemiştir. Göçmenlerin entegrasyonu, çok kültürlü toplumların oluşumu ve ulusal güvenlik gibi konular, vatandaşlık yasalarının yeniden düzenlenmesine neden olmuştur. Göç, sadece ekonomik ve sosyal değil, aynı zamanda politik ve hukuki alanlarda da önemli etkiler yaratmaktadır. Özellikle Suriye ve Afganistan gibi ülkelerde yaşanan iç savaşlar sonrasında toplu şekilde gerçekleşen göçler, demografik yapı, sosyal entegrasyon, sığınmacı statüsü ve benzeri konuları tartışmaya açmıştır. Göçlerin bir diğer fonksiyonu da küreselleşme etkisiyle birlikte yorumlanması gereken “nitelikli göçmen” meselesidir. Akyol’un konuya özgülenmiş makalesinde belirttiği üzere Kuzey’in zengin ülkeleri, mültecileri topraklarında istemezken, nitelikli göçmenler için hükümetler adeta son derece rekabetçi bir yarışa girişmiş durumdadırlar.¹ Bahsi geçen yarış neticesinde seksenli yıllarda vatandaşlığın kazanılması için gerekli hukuki şartlar açısından çok daha katı olan ülkeler, yatırım yoluyla vatandaşlık veya olağanüstü yollarla vatandaşlığın kazanılması için uygulamaya alınan hükümlerle küresel bir vatandaşlık piyasası oluşturmuş durumdadırlar. Ulus-devletler açısından yoksul göçmenlerden korunma işlevi de taşıyan vatandaşlık statüsü, diğer yönüyle nitelikli göçmenleri

1 AKYOL, Ender – Vatandaşlığın Kazanılması, Küreselleşme ve Uluslararası Göç Üzerinden Bir Değerlendirme, Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Cilt 5, Sayı 2, Yıl 2021
Sayfa 504

ödüllendirme işlevi de görür.²

Göç olgusunun vatandaşlık üzerindeki önemli bir diğer etkisi de çifte vatandaşlık meselesidir. Çifte vatandaşlık konusu özellikle ulus-devletlerde Westfalya sonrası dönemde gelişen devlete sadakat anlayışına aykırı ve egemenlik anlayışına yöneltilmiş bir tehdit olarak görüldüğünden elli yıl öncesine kadar devletler tarafından olumlu gözle bakılan bir husus değildir. Örneğin göç aldığı gibi göç veren ülkelerden biri olan Türkiye’de 1981 yılına kadar çifte vatandaşlıkla ilgili hiçbir düzenleme yokken, Almanya’daki göçmen Türkler sebebiyle bu tarihten sonra çifte vatandaşlık için hukuki düzenleme yapılmıştır.

2. TARİHÇE

Tarihte ilk vatandaşlık kavramı antik Yunan ve Roma döneminde görülmektedir. Antik Roma’da vatandaşlık, özgür bireylerin; yasalar, mülkiyet ve yönetim ile ilgili elde ettiği hakların ve ayrıcalıkların tanımlandığı bir çerçevede değerlendirilmiştir.

Zaman içerisinde gelişen vatandaşlık kavramı modern anlamda Fransız ihtilaliyle birlikte 1789 da ilan edilen “*İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi*” ile şekillenmiştir. Fransa bu düzenleme ile tüm vatandaşların eşitliğini, haklarını ve ayrıcalıklarını güvence altına almıştır. Fransa düzenlemeleri yaparken vatandaşın karşılığı olarak, Fransızca ’da yurt, vatan, doğum yeri anlamlarına gelen “Patrie” kelimesi yerine bir bölgenin sakini, ikamet edeni anlamına gelen “Citiein” kelimesinden türetilen “Citoyen” kelimesini kullanmıştır. Bunda 1789 Fransız devriminde, kelimenin “özgürlük ve toplumsal fayda üzerine bir kahramanlığı”³ ifade etmesinin de etkisi büyüktür.

Osmanlı’da özellikle gayrimüslim tebaa, 16 ağustos 1838 yılında imzalanan Baltalimanı antlaşmasında verilen kapitülasyonlarla birlikte yabancı tebaaya verilen ayrıcalıklardan faydalanabilmek için diğer ülkelerin vatandaşlığına geçmeye başlamış, bu durumun getirdiği sıkıntıları ortadan kaldırmak için 1869 yılında “*gayrimüslim tebaanın yabancı tabiiyetine geçmesi*” gerekçesi ile Fransız Vatandaşlık Kanunu örnek alınarak Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi “*Devlet-i Osmanlı tabiiyetinde bulunan efradın cümlesi, hangi din ve mezhepten olur ise olsun Osmanlı sayılır.*” hazırlanmış ve yabancı bir devletin tabiiyetine geçmek padişahın iznine bağlanmıştır.

Bu kanun İslam dünyasındaki din ilkelerinden bağımsız olan ilk vatandaşlık düzenlemesidir.

Türkiye Cumhuriyeti 1924 Anayasası’nın 88. Maddesi ile vatandaşlık tanımını “*Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla Türk ıtlak olunur.*” yapmış, 04.06.1928 de yürürlüğe giren 1312⁴ sayılı Vatandaşlık Kanunu ile de ayrıntılarını düzenlemiştir.

1312 sayılı kanunun 10. Maddesi gereğince 5 yıldan uzun süre yurtdışında ikamet edip de konsolosluklarda kendisini tescil ettirmemesi sebebiyle vatandaşlıktan çıkartılanlardan, 1941-1943 döneminde Doğu ve Güneydoğu bölgesindeki süne zararlısı nedeniyle Suriye ve diğer komşu ülkelere giderek Türk vatandaşlığını kaybedenlerin vatandaşlığa geri alınabilmesi için, Mardin milletvekili Esat Kemal Aybar’ın teklifi⁵ ile 403 sayılı kanuna geçici maddeler eklenmiştir.

1312 sayılı kanun 1964 yılına kadar yürürlükte kalmış, 403⁶ sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 22.05.1964 yılında yürürlüğe girmesiyle uygulamadan kaldırılmıştır.

1961 Anayasası 54.⁷ Maddesindeki düzenlemelerle vatandaşlık anayasal güvence altına alınmıştır

2 Sirkeci, 2010

3 <https://nek.istanbul.edu.tr/ekos/TEZ/52003.pdf> s.54

4 https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc006/kanuntbmmc006/kanuntbmmc00601312.pdf

5 https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c020/mm_01020127ss0267.pdf S. 5

6 <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11638.pdf>

7 <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10816.pdf> S. 4

ancak yabancı babadan ve Türk anadan olan çocuğun durumu kanun düzenlemesine bırakılmış, aynı ifade 1981 anayasasında da kullanılmıştır. 1983 yılında yapılan kanun değişikliği ile anaya bağlı olarak vatandaşlığın kazanılmasında herhangi bir şart aranmayacağı hükme bağlanmıştır. Bu ifade 2001 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile “Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türk’tür” olarak Anayasa’da yerini almıştır.

Anayasal güvencenin bir parçası olarak konulan “Hiçbir Türk vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz” ifadesi “Vatana bağlılık” kavramının net tanımlanamasından dolayı muğlak bir hal almış, yurtdışında çalışan doktorların çağırıldıklarında gelmemelerinin vatana bağlılıkla bağdaşmadığı ve vatandaşlıktan çıkarılmaları gerektiği⁸ Mardin milletvekili Mehmet Ali Arıkan tarafından mucip sebep olarak gösterilmiştir. Daha sonra bu maddenin özellikle askeri darbe dönemlerinde pek çok kişinin vatandaşlıktan çıkarılmasında gerekçe olarak kullanıldığı görülmüştür.

403 sayılı kanun zaman içinde güncel ihtiyaçlar gerekçe gösterilerek pek çok değişikliğe uğramıştır.⁹

T.C. İçişleri Bakanlığı 2006 yılında, 16.02.1964 tarih ve 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun çok fazla değişikliğe uğradığı ve güncel ihtiyaçları karşılamadığı gerekçesi ile, yürürlüğe girecek yeni bir Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı hazırlamış ve bunu gerekçesiyle birlikte Başbakanlığa sunmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesini imzalamamıştır. Ancak ve buna rağmen 8.11.2007 tarihli “Türk Vatandaşlığı Kanun Tasarısı’nın gerekçesinde Avrupa Vatandaşlık sözleşmesine atıfta bulunulmuştur.

Tasarının gerekçelerinden bir diğeri de : “Gelişmiş ülkelerin de uyguladığı bir yol olarak Türkiye’nin ekonomik ve sosyal hayatına katkıda bulunabilecek yabancılara Türk vatandaşlığının daha kolay verilmesi suretiyle, bu kişilerin ülkemize kazandırılmaları da önem arz etmektedir.” İfadesidir.

403 sayılı kanun, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 12.06.2009 tarihinde yürürlüğe girmesiyle yürürlükten kalkmıştır.

5901 sayılı kanun maddelerinde tasarıdan itibaren geçen 17 yıl içerisinde 21 değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliklerden 6 tanesi “Bakanlar Kurulu” yerine “Cumhurbaşkanı” yazılmasından ibarettir.

Halen yürürlükte olan 5901 sayılı kanunun bazı bölümleri, tasarı olarak sunulduğu günden itibaren özellikle hukuk camiasında eleştirilmiştir.^{10 11 12 13 14}

Bunların dışında 2016 yılında istisnai vatandaşlık hükümlerinin tanımlandığı 12. Maddenin birinci fıkrasına eklenen “b” bendi; 6458 sayılı kanunun 31. Maddesinin birinci fıkrasının “j” bendine bağlanmış, bahse konu “j” bendi “b” bendiyle aynı torba kanunda yürürlüğe alınmış ve “j” bendi, Cumhurbaşkanınca belirlenecek kapsam ve tutarda yatırım yapacaklar ve bunların ailelerine verilecek ikamet izinlerini tanımlamıştır.

Bu kapsam ve tutarlar 2017 yılında 5901 sayılı kanunun uygulama yönetmeliği ile düzenlenmiş, bu durum Anayasanın 66. Maddesinde belirtilen “Vatandaşlık, **kanunun** gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak **kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.**” ifadesine rağmen yönetmelikle vatandaşlık kazanma şartlarının düzenlenmesi durumunu ortaya çıkarmıştır.

8 https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c020/mm_01020127ss0267.pdf S. 7-8

9 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/397510> Rıfat Erten, S 2, Dipnot 11

10 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/292220> Prof. Dr. Kamuran Reçber. Yard. Doç Dr. Zeynep Özgenç

11 <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/Dergi/Dergi139/136/> Dr. Işıl Egemen Demir

12 <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2014-114-1419> Doç. Dr. Aslı Bayata Canyaş

13 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/397510> Prof. Dr. Rıfat Erten

14 <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2007-72-350> Prof. Dr. Feriha Bilge Tanrıbilir

Bu yöntemle alınan ikamet izni üzerinden vatandaşlık alınması başlı başına bir tartışma ve eleştiri konusu olmuş, bu kapsam ve tutarlar da bugüne kadar 6 kez değişikliğe uğramıştır.

Özellikle 2011 sonrası Suriye iç savaşı ve 2021 sonrası Rusya – Ukrayna savaşları ile birlikte Türkiye ciddi bir göç dalgasına maruz kalmış ve yabancıların Türkiye’de uzun süreli yaşama durumu ortaya çıkmıştır. Bu yaşam süresi boyunca doğumlar, evlilikler, ekonomik veya sosyal sebeplerle Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçişler ve başvurular artmıştır.

1964 – 2009 yılları arasında toplam 59.942 kişiye istisnai yolla vatandaşlık verilmişken, 2009-2017 yılları arasında istisnai yolla vatandaşlık verilen kişi sayısı 71.718 kişi olmuştur.¹⁵

İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya, TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda Kasım 2023 itibariyle 237.995 Suriyelinin vatandaşlık aldığını açıklamıştır. Bu vatandaşlıkların istisnai vatandaşlık kapsamında verildiği değerlendirilmektedir. Bu çerçevede 2017-2023 yılları arasında en az 166.277 kişiye istisnai yolla vatandaşlık verildiği anlaşılmaktadır.

15 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/744922>

3. TÜRKİYE, İSVİÇRE, FRANSA VE AVUSTURYA’NIN HUKUKİ YAKLAŞIMLARININ ANALİZİ

Bu çalışmada, Türk Vatandaşlık ve Göç Hukuku ile Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi karşılaştırmalı bir analize tabi tutulup İsviçre, Fransa ve Avusturya gibi ülkelerin vatandaşlık kazanımı, yatırım yoluyla vatandaşlık ve mülteci politikalarına ilişkin özel düzenlemelerini ve uygulamalarını incelenmiştir. Çalışma, Türk Vatandaşlık Hukuku’nun temel ilkelerini özetleyerek, doğum, soy, evlilik ve vatandaşlığa kabul yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için gereken kriterleri ve prosedürleri detaylandırmaktadır. Ayrıca, son mevzuat değişiklikleri ve bunların göçmenler ve mülteciler üzerindeki etkileri ele alınmaktadır.

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi, Avrupa Birliği’ndeki vatandaşlık yasalarının temelini oluşturmakta olup, bu anlaşmanın rehber ilkeleri ve standartları analiz edilmektedir. Bu karşılaştırmalı çerçeve, Türk yasalarının Avrupa normlarıyla nasıl uyumlu veya farklılık gösterdiğini değerlendirmeye olanak tanımaktadır. Çalışmamız, ayrıca İsviçre, Fransa ve Avusturya’nın özgün vatandaşlık kazanımı ve entegrasyon politikalarını detaylandırmaktadır.

Federal yapısı ve katı gereklilikleri ile karakterize edilen İsviçre’nin vatandaşlık yasası, Fransa ve Avusturya’daki nispeten daha erişilebilir vatandaşlığa kabul süreçleri ile karşılaştırılmaktadır. Çalışma ayrıca bu ülkelerin ekonomik ve düzenleyici ortamlarıyla Türkiye’nin kendi yatırım yoluyla vatandaşlık girişimleri karşılaştırılarak, vatandaşlığa yatırım programları için benzersiz yolları ele almaktadır. Bununla birlikte, bu ülkelerin mülteci politikaları, insani ihtiyaçlara ve uluslararası yükümlülüklerle ne derece cevap verdiklerini değerlendirmek amacıyla eleştirel olarak incelenmektedir. Analiz, mültecilere sunulan koruma ve entegrasyon derecelerini vurgulayarak, Türkiye’nin Suriyeli mülteciler için aldığı kapsamlı tedbirlerle karşılaştırmalar yapmaktadır.

Bu karşılaştırmalı analiz, vatandaşlık ve göç hukukunun bu yargı bölgeleri arasında çeşitlilik gösteren karmaşıklıklarını ve farklılıklarını anlamaya yönelik kapsamlı bir bakış açısı sunmayı, Türkiye açısından her geçen gün daha da ciddi bir soruna dönüşmekte olan göçmen ve sığınmacı politikalarına karşı alınabilecek hukuki önlemleri tartışmayı amaçlamaktadır.

Bu bölümde, Türk Vatandaşlık Kanunu ve Göç Kanunu’nun vatandaşlık kazanımı açısından incelenmesi ve bu yasaların İsviçre, Avusturya ve Fransa’daki uygulamalarla karşılaştırmasına yer verilmektedir. Çalışma, doğumla, evlat edinme yoluyla, evlilik yoluyla, ikamet süresi ile ve istisnai hallerde vatandaşlık kazanımı konularını kapsamaktadır. İsviçre, Avusturya ve Fransa vatandaşlık yasalarının karşılaştırmalı analizi yapılacak ve Türkiye’nin Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ile uyumu değerlendirilecektir. Çalışma, yasal metinlerin incelenmesi, literatür taraması ve karşılaştırmalı hukuk yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

1. TÜRK KANUNLARI KAPSAMINDA VATANDAŞLIĞIN KAZANILMASI

1.1 Doğumla Vatandaşlık

Ebeveyn Bağı (Soybağı) Esasına Dayalı Vatandaşlık

Türk Vatandaşlık Kanunu’na göre, bir çocuğun doğumla Türk vatandaşı olabilmesi için anne veya babasının Türk vatandaşı olması yeterlidir. Bu, soy bağı esasına dayalı vatandaşlık kazanımıdır. Türk vatandaşlığı, ebeveynlerinden birinin Türk vatandaşı olduğu her durumda çocuğa geçer (5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu, madde 7). Mevcut konjonktürel durum açısından bakıldığında ayrıca belirtilmesi gerekir ki, pek çok farklı yolla vatandaşlık kazanan göçmenlerin çocukları açısından da Türkiye dışında doğum yapılmış olsa dahi soy bağı esasına dayalı vatandaşlık hükümleri aynen

işlemekte sonradan vatandaşlığı kazananların alt soyları sadece doğum yoluyla Türk vatandaşı olabilmektedir. Türk hukuku uyarınca, nesiller boyu yurt dışında doğan ve Türkiye ile ilişkisini kesmediğine delalet edecek bir temas kurmayan kişilerin çocuklarına da soy bağı yoluyla vatandaşlık verilebilmektedir¹⁶. Bu anlamda Türk hukukunda doğum yeri esası ikincil, tali bir değerlendirme esası olarak uygulama sahası bulmaktadır. Almanya gibi vatandaşlık hukuku açısından daha devletçi yönelim izleyen ülkelerin mevzuatında ise belirtilen durumdaki çocuğun vatandaşlığı kazanabilmesi için tek başına doğum yeterli sayılmayıp, çocuğun doğum yeri de önemli bir kıstas olarak ele alınmaktadır.

Doğum Yeri Esasına Dayalı Vatandaşlık

Türkiye’de doğan ve ebeveynleri belli olmayan veya vatansız olan çocuklar doğuştan Türk vatandaşı kabul edilir. Bu, doğum yeri esasına dayalı vatandaşlık kazanımıdır ve bu durum, çocuğun vatansız kalmasını önlemek amacıyla düzenlenmiştir (5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu, madde 8). Türk Vatandaşlık Kanunu’nun düzenlemesi çocuğun ana ve babasının vatandaşlığıyla ilgilenmez, doğum yerinin Türkiye olması esasını karene olarak ele alır. Farklı hukuklarda, sadece doğum yeri yeterli kabul edilmeyip, aynı zamanda soy bağı belirlenemeyen vatansız çocuğun o ülkenin vatandaşı olduğu yönünde bir karene kabul edilmektedir. Bizim hukukumuzda çocuğun vatansız olmasının engellenmesi için hangi ülke vatandaşı olursa olsun ebeveynleri belli olmayanlar veya vatansız çocuklar Türkiye’de doğmakla doğuştan Türk vatandaşı kabul edilir. Başka bir ifadeyle şayet çocuk ana ya da babadan yabancı ülke vatandaşlığını kazanmış ise doğum yeri esassından hareketle çocuk Türk vatandaşlığını kazanamayacaktır.¹⁷

Yukarıda bahsi geçen 8. Maddenin ikinci fıkrası uyarınca doğumla herhangi bir devletin vatandaşlığını kazanamamış çocuğun Türkiye’de bulunması hâlinde Türkiye’de doğmuş sayılacağı öngörülmektedir.¹⁸ Bu durum özellikle göç ettiği ülkenin vatandaşlığından çıkarılmış vatansız sığınmacılar açısından herhangi bir devletin vatandaşlığını kazanamayan, ancak Türkiye’de doğan çocuklarının doğrudan Türk vatandaşlığını kazanması sonucunu doğurmaktadır. Örnek olarak Suriye kanunlarına göre vatandaşlık babadan geçmektedir. Suriyeli annenin doğurduğu çocuk babası belli değilse sadece Suriye’de doğması kaydıyla Suriye vatandaşı olabilir. Yurtdışında doğan bir çocuk ise ancak ve ancak babası Suriye vatandaşı ise Suriye vatandaşı sayılmaktadır. Dolayısı ile Türkiye’de Suriyeli anneden doğan bir çocuk, babası Suriye vatandaşı olsa dahi, babasının Suriye vatandaşı olduğu ispat edilerek Suriye vatandaşlığına kaydettirilmemişse vatansız kalmaktadır. Türkiye’de doğan ve vatansız olan bir çocuk ise doğrudan Türk vatandaşlığı almaktadır.

1.2. Evlat Edinme Yoluyla Vatandaşlık

Türk Vatandaşlık Kanunu’na göre, bir Türk vatandaşı tarafından evlat edinilen yabancı çocuklar, evlat edinme işleminin tamamlanması ve mahkeme tarafından onaylanmasıyla Türk vatandaşı olabilirler. Bu süreç, çocuğun evlat edinilmesinin ardından Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü’ne yapılan başvuru ve mahkeme kararı ile tamamlanır.

1.3. Evlilik Yoluyla Vatandaşlık

Türk Vatandaşlık Kanunu’na göre, bir Türk vatandaşı ile evli olan yabancılar, en az üç yıl süren evliliklerinin ardından Türk vatandaşlığı için başvuruda bulunabilirler. Bu süre zarfında, çiftin bir-

16 ATAMAN FİĞANMEŞE, İnci – Doğumla Kazanılan Vatandaşlıkta “Doğum Yerin” Rolü Bakımından Türk ve Alman Vatandaşlık Hukuklarına Karşılaştırmalı Bir Bakış, Uluslararası Hukukta Göç ve Vatandaşlık, Yetkin Yayınları 2022, Sf. 102

17 DOĞAN, Vahit – Suriye’den Ülkemize Gelen Kişilere Yönelik Değerlendirme, Uluslararası Hukukta Göç ve Vatandaşlık, Yetkin Yayınları 2022, Sf. 222

18 ATAMAN FİĞANMEŞE, İnci – A.g.e. sf 89

likte yaşaması ve evlilik birliğinin devam ediyor olması gerekmektedir. Ayrıca, başvuru sahibinin kamu güvenliği ve kamu düzeni açısından bir engel teşkil etmemesi gerekmektedir (5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu, madde 16). Maddenin ilk fıkra hükmü evliliğin tek başına doğrudan vatandaşlığın kazanılması sonucunu doğurmayacağını açıkça belirtmektedir. Kanun evliliğin gerçekleşmesi dışında, evliliğin süresi ve diğer gerekliliklerin de tamamlanmasını şart koşmaktadır.

Evlenme yoluyla kazanılan vatandaşlığın boşanma veya ölümle sonuçlanması vatandaşlığın sonucuna etki etmez. Bir kere Türk vatandaşı olmakla birlikte boşanma veya ölüm hâlinde dahi, kişinin vatandaşlığı devam eder. Evlenmenin butlanı yani hukuken geçersizliğine karar vermesi hâlinde de doktrinde kişinin iyi niyetli olup olmadığına göre değişiklik arz eden görüşler vardır.

Daha önce de belirtildiği üzere geçerli evlilik tek başına vatandaşlığın kazanılması sonucunu doğurmaz. Evliliğin en az üç yıl sürmesi, bu süre zarfında çiftin birlikte yaşadığını belgeleyebilmesi, evlilik birliğinin devamı ve evlenme yoluyla vatandaşlığı kazanacak kişinin milli güvenlik ve kamu düzeni açısından vatandaşlığına engel oluşturacak bir durumun bulunmaması gerekmektedir.

1.4. İkamet Süresi ile Vatandaşlık

Türk Vatandaşlık Kanunu'na göre, yabancılar Türkiye'de ancak kesintisiz olarak beş yıl ikamet ettikten sonra Türk vatandaşlığı için başvuruda bulunabilirler. Bu süre zarfında, başvuru sahibinin Türkiye'de yasal olarak ikamet etmesi ve bu süre boyunca Türkiye'de yaşadığını ispatlaması gerekmektedir (5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu, madde 11). Tıpkı evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasında olduğu gibi, ikamet süresiyle vatandaşlığın kazanılmasında da tek başına beş yıl kesintisiz ikamet etme şartı yeterli değildir.

Kanun başvuru sahibinin geriye dönük olarak Türkiye'de yasal oturma izniyle kesintisiz olarak oturduğu beş yıllık süreyi kastetmektedir. Bunun yanı sıra başvuru sahibinin altı aydan fazla olmamak koşuluyla yurt dışında bulunması 'kesintisiz ikamet' süresine etki etmez. Kanunun 11. Maddesinin ikinci fıkrası uyarınca başvuru sahibinin milli güvenlik ve kamu düzenini tehdit edecek bir geçmiş olmamalıdır. Bu şartların yanı sıra başvuru sahibinin Türkiye'de kendisi ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin geçimini sağlayacak gelir ve mesleğe sahip olması da gerekmektedir.

İlgili maddenin diğer fıkralarında da başvuru sahibi kişinin yeterli derecede Türkçe konuşabilmesi, iyi ahlak sahibi olması, Türkiye'de yerleşmeye karar verdiğini davranışları ile teyit etmesi ve genel sağlıkla kamu güvenliği açısından bir tehdit teşkil etmemesi gerekliliği vurgulanmaktadır.

Bu maddelerden iyi ahlak sahibi olma, yeterli derecede Türkçe konuşabilme ve yerleşmeye karar verdiğini davranışları ile teyit etme hususlarında netlik ve kesinlik bulunmamaktadır ve keyfi değerlendirmelere açıktır.

1.5. Göçmen ve Sığınmacıların Vatandaşlık Durumu

Türkiye, göçmenler ve sığınmacılar için kapsamlı düzenlemelere sahiptir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, göçmenlik ve sığınma süreçlerini yönetir. Türkiye, 2013 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile göçmenler ve sığınmacılara yönelik modern bir yasal çerçeve oluşturmuştur.

Türkiye'de yabancıların çalışma izni alabilmesi için belirli kriterleri karşılamaları gerekmektedir. Bu süreç, genellikle Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. YUKK, yabancıların Türkiye'de çalışabilmesi için gerekli izinleri ve prosedürleri belirler (YUKK Md. 27-31).

Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi sınırlama ile taraf olup, sadece Avrupa'dan gelen sığınmacılara mülteci statüsü tanımaktadır. Diğer sığınmacılar için ise "geçici koruma" statüsü mev-

cuttur. Suriye’den gelenler bu statü altında değerlendirilmektedir. Geçici koruma statüsündeki kişiler, belirli şartlar altında çalışma izni alabilirler (YUKK Md. 61-91). Geçici koruma statüsündeki Suriyeliler açısından göç ettikleri ülke vatandaşlığını korudukları müddetçe soy bağı esas ve doğum yeri esasına göre vatandaşlık kazanılabilmesi mümkün değildir. Türkiye’de doğan Suriyeli göçmenlerin çocuklarının durumu bu makalenin 1.2 Maddesinde açıklanmıştır.

Bunun yanı sıra 1930’lu yıllardan bu yana Türkiye ve Suriye arasında, vatandaşların gayrimenkul edinmesi yönünde günümüze yansıyan ihtilaflar mevcuttur.

Türkiye, mütakabiliyet esasına uygun olacak şekilde “Suriye Uyruklu Özel ve Tüzel Kişilerin Hazinece El Koyulan Mallarının İdaresi Hakkında Yönetmelik” hükümleri uyarınca Suriyelilerin Türkiye’de daha önce edinmiş oldukları mallara el koyduğu gibi bu konuda çıkan kararnamelerle de Suriye uyruklu gerçek kişilerin Türkiye’de gayrimenkul iktisabı mümkün değildir. Bununla birlikte Türkiye’de Suriye vatandaşları tarafından kurulan şirketlerin Tapu Kanunu’nda tespit edilen şartlara uygun olarak gayrimenkul iktisabı mümkündür.¹⁹

Geçici koruma statüsündeki yabancıların Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için başvurulabilecek yöntemler evlenme yoluyla veya istisnai yoldan vatandaşlık kazanma yollarıdır. Bu yabancılardan Suriyeli olanların Türkiye’de doğan çocukları Suriye kanunlarına göre Suriye vatandaşı olarak kaydedilmediğinde vatansız kalabilmekte bu da bu çocuklara Türk Vatandaşlığı kazandırabilmektedir. 4721 sayılı Medeni Kanun’un 328. Maddesinde²⁰ tanımlanan bakım yükümlülüğü üzerinden çocuğun anne ve babası ikamet izni alıp 5 yıl ikametini tamamlayarak vatandaşlık başvurusu yapabilmektedirler.

Her ne kadar geçici koruma statüsü altındaki Suriyelilerin Türk Vatandaşlığı kazanamayacağı iddia edilse de, Geçici Koruma Yönetmeliği’nin²¹ 13.10.2014 tarihinde yürürlüğe girmesinden kaynaklı olarak 2011-2014 yılları arasında Türkiye’ye giriş yapan Suriyeliler bu süre zarfında geçici koruma statüsüne sahip olamamışlardır. Bu sebeple ülkeye girişlerinde 5543 sayılı İskân Kanunu’nun 8. Maddesinin 3. Fıkrasındaki²² “ ‘Vatandaşlığa girme beyannamesi’ imzalayarak ‘Göçmen Belgesi’ ” almaya mecburdur” hükmü gereğince işleme tabi tutulmuşlardır. Yine aynı kanunun 4. Fıkrasındaki “Göçmen olarak kabul edilenler, gerekli işlemlerin ilgili kuruluşlarca tamamlanmasından sonra Cumhurbaşkanlığı kararıyla vatandaşlığa alınırlar” hükmü gereğince vatandaşlık alabilmektedirler.

Son olarak Geçici Koruma Yönetmeliği’nin “Geçici korumanın bireysel olarak sona ermesi veya iptali” şartlarını düzenleyen 12. Maddesine, 25.12.2019 yılında yapılan değişikliğin²³ 7. Maddesinin “e” bendinde, “Türk vatandaşlığını kazanması” eklenerek, Türk vatandaşlığının kazanılması halinde geçici koruma statüsünün kaybedileceği hükme bağlanmıştır. Bu değişiklikten de anlaşılacağı üzere, geçici koruma statüsündeki yabancılar vatandaşlık kazanabilmektedir.

1.6. Yatırım Yoluyla Vatandaşlık

Detaylı olarak *Bölüm IV Türkiye’de Yatırım Yoluyla Vatandaşlık* bölümünde incelenmiştir.

1.7. İstisnai Hallerde Vatandaşlık

Türk Vatandaşlık Kanunu, bazı istisnai durumlarda yabancılara vatandaşlık verilmesini öngörmektedir. Bu durumlar, Türkiye’ye bilim, teknoloji, ekonomi, sosyal ve kültürel alanlarda önemli katkılarda bulunan kişiler İçişleri Bakanlığı’nın teklifi ve Cumhurbaşkanı kararı ile Türk vatandaşı

19 DOĞAN, Vahit – a.g.e 221-222

20 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4721&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

21 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20146883&MevzuatTur=21&MevzuatTertip=5>

22 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5543.pdf>

23 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191225-38.pdf>

olabilirler. (5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu, madde 12). Bunlar dışında çalışma izniyle çalışan Türkiye'ye yerleşmiş yabancılar Türkiye'de kalacağını taahhüt ederek istisnai yoldan vatandaşlık kazanmak için başvuruda bulunabilirler. Türk Vatandaşlık Kanununun Uygulanması Hakkında Yönetmelik hükümleri gereği yatırım yoluyla vatandaşlık kazanılması da mümkündür. Bunun yanı sıra Türk soylu kişiler ve mültecilik statüsü kazanmış kişiler de istisnai yoldan vatandaşlık kazanılması açısından özel konumdadır.

Bu istisnai halleder TVK madde 11 koşulları aranmaz. Sadece ilgilinin milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hali olmamak kaydı ile ilgili Türk vatandaşlığına alınabilecektir.²⁴

2. İSVİÇRE KANUNLARI VE UYGULAMALARI

2.1. Doğumla Vatandaşlık

Soybağına Dayalı Vatandaşlık

İsviçre'de vatandaşlık esas olarak soy bağı ilkesine dayanır. Bununla birlikte doğum yeri esası ve soy bağı esasına ilişkin hükümler iç içe geçmiş durumdadır. Ebeveynlerden biri İsviçre vatandaşıysa, çocuk doğumla İsviçre vatandaşı olur. İsviçre Medeni Kanunu'nun 271. maddesi bu durumu düzenler ve anne veya babanın İsviçre vatandaşı olması yeterlidir. Ebeveynlerden birinin vatandaşlık durumunun geçersiz olması ya da vatandaşlıktan çıkmış olması, çocuğun vatandaşlık kazanma hakkını etkilemez.

2018 yılından sonra güncellenen İsviçre Vatandaşlık Kanunu (BüG) 1. Maddesi İsviçreli anne babanın çocuğunun doğumla İsviçre vatandaşlığını kazanacağını belirtirken, aynı kanunun 2. Maddesi ebeveynlerinden birinin vatansız olması veya ebeveynlerinin bilinmemesi hâlinde İsviçre'de doğan çocuğun vatandaşlığı kazanması için beş yıllık bir süre öngörür.

Doğum Yeri Esasına Dayalı Vatandaşlık

İsviçre'de doğum yeri esasına dayalı vatandaşlık kazanımı, genellikle soy bağı ilkesi kadar yaygın değildir. Ancak, İsviçre'de doğan ve ebeveynlerinin vatansız olduğu veya vatandaşlık durumlarının belirsiz olduğu durumlarda, çocuğa vatandaşlık verilebilir. Bu durum, vatansızlık riskini önlemek amacıyla uygulanır. İsviçre'de doğan bir çocuk, ebeveynlerinden biri İsviçre vatandaşıysa doğumla İsviçre vatandaşı olur (Madde 1).

Yine 1.2. maddesinde belirtildiği üzere İsviçre'de doğması şartıyla beş yıllık süre geçmesiyle ebeveynleri belli olmayan veya ebeveynlerinden biri vatansız olan çocuğun İsviçre vatandaşlığını kazanması mümkündür.

2.2. Evlat Edinme Yoluyla Vatandaşlık

İsviçre'de evlat edinme yoluyla vatandaşlık kazanmanın yolları, İsviçre Medeni Kanun'u (ZGB) ve İsviçre Vatandaşlık Kanunu (BüG) tarafından düzenlenmiştir. İsviçre Medeni Kanunu'nun 264. maddesi, evlat edinme şartlarını belirler. Evlat edinme işlemi, başvuru sahibinin en az 35 yaşında olması veya başvuranlar evli çiftlerse en az beş yıldır evli olmaları durumunda gerçekleştirilir. 265. Madde uyarınca da evlat edinilen çocuk, evlat edinme kararının ardından biyolojik ebeveynlerinin soy bağından çıkar ve evlat edinenlerin soy bağına geçer.

24 <https://www.collegesidekick.com/study-docs/6338001> S.17

İsviçre Vatandaşlık Kanunu'nun 7. maddesine göre, İsviçre vatandaşları tarafından evlat edinilen yabancı çocuklar, evlat edinme kararının kesinleştiği tarih itibariyle İsviçre vatandaşı olurlar. Bu, çocuğun evlat edinen ebeveynlerin soy bağına geçtiği andan itibaren geçerlidir.

Evlat edinilen çocuğun İsviçre vatandaşlığı kazanması için, evlat edinme işleminin İsviçre'de resmi olarak tanınması ve İsviçre makamları tarafından onaylanması gerekmektedir.

Evlat edinme süreci, kantonlardaki yetkili makamlar tarafından yürütülür. Başvuru sırasında çocuğun menfaati ve aile ilişkileri dikkate alınarak ayrıntılı bir inceleme yapılır. Evlat edinme işlemi tamamlandıktan sonra, çocuğun vatandaşlık kazanımı otomatik olarak gerçekleşir ve ebeveynlerin bu durumu yerel vatandaşlık makamlarına bildirmesi gerekmektedir.

2.3. Evlilik Yoluyla Vatandaşlık

Evlilik yoluyla vatandaşlığın kazanılmasında da İsviçre Medeni Kanun'u (ZGB) ve İsviçre Vatandaşlık Kanununun (BüG) birbirine paralellik arz eden hükümleri mevcuttur. Vatandaşlık Kanununun 21. Maddesi uyarınca İsviçre vatandaşlığına evlilik yoluyla başvurmak isteyen yabancıların, en az üç yıl boyunca İsviçre vatandaşı bir kişi ile evli olmaları ve toplamda beş yıldır İsviçre'de ikamet etmeleri gerekmektedir. Bu süreçte, başvuru sahiplerinin İsviçre toplumuna entegre olduklarını ve İsviçre'nin hukuk düzenine ve geleneklerine uyum sağladıklarını göstermeleri beklenir. Başvuru sahibinin, İsviçre'nin resmi dillerinden birini yeterli düzeyde konuşabilmesi de gerekmektedir.

İsviçre Medeni Kanununun konuyla ilgili 94-96 maddeleri de evlilikle ilgili süreçler ve koşulların yabancı eşin vatandaşlığı kazanmasında önemli olduğunu vurgular.

2.4. İkamet Süresi ile Vatandaşlık

İsviçre vatandaşlığına başvurmak için gereken minimum ikamet süresi genellikle on yıldır. Ancak, 8-18 yaş arasında İsviçre'de geçirilen yıllar, iki katı süre olarak sayılabilir. Bu süreçte başvuru sahiplerinin İsviçre'de sürekli ikamet etmeleri ve ikamet izinlerinin yasal olması gerekmektedir. İsviçre vatandaşlığına kabul edilmek için en az 10 yıl boyunca İsviçre'de yasal olarak ikamet etmiş olmak ve başarılı bir entegrasyon sürecinden geçmiş olmak gerekir (BüG Madde 9-12). On yıllık ikamet şartının bulunduğu Vatandaşlık Kanununun 9. Maddesi bu on yıllık sürenin son beş yılını kesintisiz ikamet süresi şartı olarak belirler.

Aynı kanunun 12. Maddesindeyse İsviçre toplumuna entegre olunduğu ve İsviçre yasalarına saygılı olduklarının kanıtlanması gerekliliğini, ayrıca ekonomik anlamda bağımsız olduğunun ispatını şart olarak ileri sürer. Aynı madde bütün bu şartlarla birlikte İsviçre'de geçerli dört resmi dilden (Romanşça, Fransızca, Almanca, İtalyanca) birinde yeterli dil becerisi olduğunun kanıtlanmasını da vatandaşlığı kazanmada bir şart olarak belirlemiştir.

2.5. Göçmen ve Sığınmacıların Vatandaşlık Durumu

İsviçre, göçmenler ve sığınmacılar konusunda oldukça sıkı düzenlemelere sahiptir. Federal Göçmenlik ve Sığınma Kanunu (Ausländergesetz, AuG) ve Federal Mülteci Kanunu (Asylgesetz, AsylG), bu konuda temel yasal çerçeveyi oluşturur.

İsviçre, iş gücü olarak gelen göçmenler için oldukça düzenli bir sistem uygular. Göçmenlerin İsviçre'de çalışabilmesi için genellikle iş teklifine sahip olmaları ve gerekli vizeleri almaları gerekir. Yabancılar Kanununa (AuG) göre, AB/EFTA vatandaşları için daha esnek kurallar varken, üçüncü ülke vatandaşları için daha katı kriterler vardır (AuG Madde 21-23).

İsviçre, sığınmacı kabulünde uluslararası standartları takip eder. Federal Mülteci Kanununa (AsylG) göre, İsviçre’de sığınma talebinde bulunan kişiler, başvurularının değerlendirilmesi sürecinde geçici koruma statüsü alabilirler. Mültecilik statüsü verilen kişiler, belirli şartlar altında kalıcı ikamet izni alabilirler (AsylG Madde 58-62).

2.6. Yatırım Yoluyla Vatandaşlık

İsviçre’de yatırım yoluyla doğrudan vatandaşlık almak mümkün olmamakla birlikte, yatırım yoluyla oturma izni alabilir ve bu izin uzun yıllar devam ettirerek vatandaşlık başvurusunda bulunulabilir. Oturma izni, uzun vadede vatandaşlığa geçiş yolunu açabilir.

Yatırımcılar:

- İsviçre’de ekonomik olarak önemli bir faaliyet başlatmak.
- Yüksek bir vergi yükümlülüğünü üstlenmek (bazı kantonlarda uygulanan lump-sum taxation sistemi kapsamında).

Yatırımcıların yıllık gelir vergisi miktarı kantona bağlı olarak değişir ancak genellikle yıllık en az 150.000-1.000.000 CHF arası bir vergi ödemesi gereklidir. Bu düzenlemeler, Federal Yabancılar Kanunu (FNIA), İsviçre Vatandaşlık Kanunu ve ilgili kantonal düzenlemelerle, ekonomik teşvik programları kapsamında yer almaktadır.

İsviçre’de oturma izni alındıktan sonra, on yıl boyunca sürekli ikamet edenler vatandaşlık başvurusunda bulunabilirler. Bu süreçte yatırımın sürdürülmesi, dil yeterliliği ve entegrasyon kriterleri de dikkate alınır.

2.7. İstisnai Haller

İsviçre, bazı özel durumlarda istisnai vatandaşlık verebilir. Bu durumlar, İsviçre’ye bilim, sanat, kültür, ekonomi veya spor alanlarında önemli katkılarda bulunan kişileri kapsar. Ayrıca, İsviçre’de uzun süre ikamet eden ve belirli entegrasyon kriterlerini karşılayan kişiler de istisnai olarak vatandaşlık alabilirler. Bu tür başvurular, genellikle kantonlardaki yetkililer ve federal otoriteler tarafından incelenerek onaylanır.

2.8. Diğer Şartlar

Vatandaşlık başvurusu yapacak kişilerin İsviçre’nin resmi dillerinden birini yeterli düzeyde bilmesi, İsviçre’nin hukuk düzenine, güvenlik ve kamu düzenine uygun davranması ve İsviçre toplumuna entegre olduğunu göstermesi gerekmektedir. Ayrıca, başvuru sahiplerinin ekonomik olarak bağımsız olmaları ve sosyal yardım almamış olmaları da önemlidir.

3. AVUSTURYA KANUNLARI VE UYGULAMALARI

1.1 Doğumla Vatandaşlık

Soybağına Dayalı Vatandaşlık

Avusturya doğum yeri ilkesi yerine esas olarak soy bağı ilkesini (jus sanguinis) benimser. Ebeveynlerden birinin Avusturya vatandaşı olması durumunda çocuk doğuştan Avusturya vatandaşı olur. Avusturya Vatandaşlık Kanunu’nun 7. maddesi bu durumu düzenler. Hem anneden hem de

babadan geçiş mümkündür ve ebeveynlerin medeni durumu veya vatandaşlığın kazanılma şekli bu hakkı etkilemez.

Doğum Yeri Esasına Dayalı Vatandaşlık

Avusturya’da doğum yeri esasına dayalı vatandaşlık nadiren uygulanır. Ancak, vatansızlık durumunu önlemek amacıyla, ebeveynleri vatansız olan veya ebeveynlerinin vatandaşlık durumu belirsiz olan çocuklar Avusturya’da doğduklarında Avusturya vatandaşı olabilirler.

1.2. Evlat Edinme Yoluyla Vatandaşlık

Avusturya Vatandaşlık Kanununun 15. maddesi uyarınca bir Avusturya Vatandaşı tarafından evlat edinilen çocuklar, çocuğun reşit olmaması yani on sekiz yaşın altında olması koşuluyla evlat edinme işlemi tamamlandığında Avusturya vatandaşlığını kazanırlar.

1.3. Evlilik Yoluyla Vatandaşlık

Avusturya Vatandaşlık Kanunu’nun 11. Maddesi uyarınca Avusturya vatandaşı ile evli olan yabancılar, evlilikten itibaren en az altı yıl boyunca Avusturya’da yasal olarak ikamet etmiş olmaları koşuluyla vatandaşlık başvurusu yapabilirler. Ayrıca, başvuru sahiplerinin evlilik birliğinin devam ettiğini ve Avusturya’ya entegrasyon sağladıklarını göstermeleri gerekmektedir. Dil yeterliliği (Almanca), ekonomik bağımsızlık ve sabıka kaydının temiz olması gibi gereklilikler de aranmaktadır.

1.4. İkamet Süresi ile Vatandaşlık

Bu bahiste kanun kapsamında ikamet yoluyla vatandaşlık Genel İkamet Şartı ve Hızlandırılmış İkamet Şartı olarak ikiye ayrılmış durumdadır. Genel İkamet Şartına bakacak olursak Vatandaşlık Kanunu 10. Madde uyarınca Avusturya vatandaşlığına başvurmak için genel olarak on yıllık sürekli ikamet süresi gerekmektedir. Bununla birlikte bu on yıllık sürenin beş yılı sürekli olarak Avusturya’da ikamet etmiş olma şartı aranmaktadır. Ayrıca bu sürenin yasal ikamet olarak sayılabilmesi için başvuru sahibinin oturma izni olması gerekmektedir. Ayrıca, ikamet süresi boyunca başvuru sahibinin Avusturya’nın resmi dillerinden birini (genellikle Almanca) yeterli düzeyde bilmesi ve Avusturya’nın entegrasyon kurallarına uyduklarını, ekonomik olarak bağımsız olduklarını ve sabıka kayıtları bulunmadığını ispat etmeleri gerekmektedir.

Hızlandırılmış ikamet şartında ise yine Vatandaşlık Kanunu 10. Madde (a) fıkrası uyarınca bilim, ekonomi, kültür ve spor alanında olağanüstü başarılar gösteren kişilere daha düşük sürelerde (genellikle altı yıl) sonunda vatandaşlık verilebilir. Avusturya’da doğan çocuklar için de bu süreler daha da kısaltılabilir.

1.5. Göçmen ve Sığınmacıların Vatandaşlık Durumu

Avusturya, göçmenler ve sığınmacılar için sıkı düzenlemelere sahip olup, bu konuda Göç Kanunu (NAG) ve İltica Kanunu (Asylgesetz) temel yasal çerçeveyi oluşturur. Avusturya’da çalışmak isteyen üçüncü ülke vatandaşları için iş teklifi ve çalışma izni gereklidir. AB vatandaşları ise serbest dolaşım hakkına sahiptir (NAG Madde 12-16).

Sığınma başvuruları Avusturya İltica Ofisi tarafından değerlendirilir. Başvurusu kabul edilen kişilere mülteci statüsü verilir ve belirli şartlar altında kalıcı oturma izni alabilirler (Asylgesetz Madde 3-8).

1.6. Yatırım Yoluyla Vatandaşlık

Avusturya’da yatırım yoluyla doğrudan vatandaşlık almak oldukça zordur ve nadiren uygulanır. Tıpkı İsviçre’de olduğu gibi doğrudan yatırım yoluyla vatandaşlık almak mümkün olmasa da önemli ekonomik katkı sağlayan bireylere belirli şartlar altında vatandaşlık verilebilmektedir. Bu katkılar arasında:

- Büyük miktarda sermaye yatırımı.
- Yeni iş imkanları yaratmak ve ekonomik kalkınmayı desteklemek.

Yatırım miktarları genellikle çok yüksek olup, milyonlarca Euro seviyesinde olabilir. Avusturya, yatırımcıların oturma izni alması için belirli programlar sunmaktadır. Bu programlar genellikle yüksek net değerli bireyler ve girişimciler için tasarlanmıştır. Yatırımcıların oturma izni alabilmesi için belirli bir minimum tutarda yatırım yapmaları yeterli olmayıp, detaylı bir iş planı sunmaları ve yatırımın gerçekleştiğine dair kanıt sağlamaları gerekmektedir. Bunun yanı sıra vergi yükümlülüklerini yerine getirmeleri de bir diğer şarttır.

Yatırım yaparak oturma izni alabilmek için gayrimenkul yatırımı, iş kurma ve işletme yatırımı veya banka mevduatı, tahvil ve fonlar gibi mali yatırımlardan biri yeterlidir. Bu düzenlemeler, Avusturya Vatandaşlık Kanununun 10. maddesi ve ilgili federal yönetmelikler kapsamında düzenlenmiştir.

Bu tür başvurular genellikle federal hükümet tarafından değerlendirilir ve yatırımın ülke ekonomisine sağladığı fayda dikkate alınarak karar verilir. Başvuru sahiplerinin sabıka kaydının temiz olması ve entegrasyon kriterlerini karşılaması gerekmektedir.

1.7. İstisnai Haller

Avusturya, bazı özel durumlarda istisnai vatandaşlık verebilir. Bu, özellikle Avusturya’ya bilim, kültür, ekonomi veya spor alanlarında önemli katkılarda bulunan kişiler için geçerlidir. Ayrıca, Avusturya için stratejik öneme sahip olan veya ulusal güvenlik açısından önemli katkılar sağlayabilecek kişilere de istisnai vatandaşlık verilebilir. Bu tür başvurular, federal düzeyde incelenir ve onaylanır.

1.8. Diğer Şartlar

Vatandaşlık başvurusu yapacak kişilerin, Avusturya’nın anayasal düzenine ve değerlerine saygı göstermesi, entegrasyon testini geçmesi, yeterli gelir kaynağına sahip olması ve sabıka kaydının temiz olması gerekmektedir. Ayrıca, başvuru sahiplerinin sosyal yardımlardan bağımsız olmaları beklenir.

4. FRANSA KANUNLARI VE UYGULAMALARI

4.1 Doğumla Vatandaşlık

Soy bağına Dayalı Vatandaşlık

Fransa’da vatandaşlık esas olarak soy bağı ilkesine dayanır. Ebeveynlerden biri Fransız vatandaşıysa, çocuk doğumla Fransız vatandaşı olur. Bu durum, Fransız Medeni Kanunu’nun 18. maddesi ile düzenlenmiştir. Anne veya babadan birinin Fransız vatandaşı olması yeterlidir ve çocuğun doğum yeri önemli değildir. Hem biyolojik hem de hukuki ebeveynler üzerinden vatandaşlık geçişi mümkündür.

Doğum Yeri Esasına Dayalı Vatandaşlık

Fransa, doğum yeri esasına dayalı vatandaşlık (jus soli) uygulamasında geniş kapsamlı bir yaklaşıma sahiptir. Fransız Medeni Kanunu'nun 19-3 ve 21-7 maddeleri bu durumu düzenler. Fransa'da doğan ve ebeveynlerinden en az biri Fransa'da doğmuş olan bir çocuk, ebeveynlerinin vatandaşlık durumuna bakılmaksızın Fransız vatandaşı olabilir. (Madde 19-3) Ayrıca, ebeveynlerin Fransa'da yasal ikamet ediyor olması ve çocuğun 18 yaşına geldiğinde en az beş yıl boyunca Fransa'da ikamet etmiş olması gibi kısıtlara sahip çocuklar Fransız vatandaşlığı talep edebilirler. (Madde 21-7)

4.2. Evlat Edinme Yoluyla Vatandaşlık

Fransız Medeni Kanununun 21-12 maddesi uyarınca bir Fransız Vatandaşı tarafından evlat edinilen çocuklar, çocuğun reşit olmaması yani on sekiz yaşın altında olması koşuluyla evlat edinme işlemi tamamlandığında Fransız vatandaşlığını kazanırlar.

4.3. Evlilik Yoluyla Vatandaşlık

Fransa vatandaşı ile evli olan yabancılar, en az dört yıl süren evliliklerinin ardından Fransız vatandaşlığı için başvuruda bulunabilirler. Bu süre, çiftin birlikte yaşaması ve evlilik birliğinin devam ediyor olması şartıyla geçerlidir. Evlilik süresi, çiftin Fransa dışında ikamet etmesi durumunda beş yıla çıkabilir. Başvuru sahiplerinin Fransızca dil yeterliliğini sağlaması, sabıka kaydının temiz olması ve Fransa'nın değerlerine saygılı olduğunu göstermesi gerekmektedir.

Başvuru yapabilmek için gerekli sayılan en az dört yıl boyunca evli kalmış olma şartı, çiftin birlikte yaşayıp yaşamadığına veya yurt dışında mı yaşadığına bağlı olarak beş yıla çıkabilir. (Fransız Medeni Kanunu Madde 21-2) Mamafih evlilik süresince, evli çiftin birlikte yaşamış olması gerekmektedir. Kanun koyucu ayrı yaşayan çiftlerin bu süreçten yararlanamayacağını hüküm altına almıştır. (21-2)

Yine de bu şartların yanı sıra Fransız Medeni Kanun'u başka şartların da yerine gelmesini hüküm altına almıştır. Başvuru sahibi, yeterli düzeyde Fransızca bildiğini kanıtlamalıdır. Dil becerisinin kanıtlanması genellikle dil sınavları veya resmi dil kursları aracılığıyla belgelenir. (Madde 21-24) Başvuru sahibinin ciddi suçlardan sabıkalı olmaması gerekmektedir. Fransa'da veya başka bir ülkede ciddi suçlardan mahkûm olmuş kişiler vatandaşlığa kabul edilmez. (Madde 21-4)

Başvuru sahibinin Fransız toplumuna uyum sağlamış ve Fransız değerlerini benimsemiş olması gerekmektedir. Bu, sosyal entegrasyon göstergeleri ve toplumsal yaşama katılım ile belgelenebilir. (Madde 21-24) Evlilik süresince, başvuru sahibinin Fransa'da yasal olarak ikamet ediyor olması gerekmektedir. (Madde 21-2) Sonraki başlıkta da görüleceği üzere Fransa vatandaşlığını kazanabilmek için bir diğer yol olan ikamet süresinin beş yıl olması şartıyla birlikte düşünüldüğünde, evlenme yoluyla vatandaşlıkta diğer şartların varlığıyla birlikte dört yıllık ikamet süresi de zorunludur.

Başvurular genellikle yerel prefektörlükler aracılığıyla yapılır ve süreç detaylı bir incelemeyi içerir. Vatandaşlığa kabul başvurusu sırasında, gerekli belgelerin tamamlanması ve doğruluğunun kanıtlanması önemlidir.

4.4. İkamet Süresi ile Vatandaşlık

Tıpkı Avusturya Vatandaşlık Kanununda olduğu gibi Fransız Medeni Kanunu uyarınca da vatandaşlığın ikamet yoluyla kazanılabilmesi için Genel ve Hızlandırılmış olmak üzere iki farklı düzenleme vardır. Genel düzenlemeye göre Fransa vatandaşlığına başvurmak için genellikle beş yıllık kesintisiz yasal ikamet süresi gerekmektedir. Bu süre, Fransa'ya bilimsel, ekonomik, sportif ve kültürel

katkıları sağlayan kişiler için iki yıla indirilebilir. (Madde 21-17) Başvuru sahiplerinin yasal ikamet iznine sahip olmaları ve Fransa'da kesintisiz yaşamış olmaları gerektiği gibi diğer ülkelerde olduğu gibi Fransızca dil becerilerini yetkili kuruma kanıtlamaları ve Fransız toplumuna entegre olabileceklerini göstermeleri gerekmektedir.

Hızlandırılmış ikamet şartı ise 21-18 maddesinde düzenlenmiştir. Fransa'da doğmuş ve en az beş yıl ikamet etmiş çocuklar 13 yaşında ebeveynlerinin veya 16 yaşında kendilerinin talebiyle vatandaşlık başvurusunda bulunabilirler. Bu çocuklar için genel ikamet şartı sayılan beş yıllık süre aranmaz.

4.5. Göçmen ve Sığınmacıların Vatandaşlık Durumu

Fransa, göçmenler ve sığınmacılar için kapsamlı düzenlemelere sahiptir. Göçmenlik ve Entegrasyon Kanunu (CESEDA) temel yasal çerçeveyi oluşturur. Fransa'da göçmenlerin çalışma izni alabilmeleri için belirli kriterleri karşılamaları gerekir. AB vatandaşları serbest dolaşım hakkına sahipken, üçüncü ülke vatandaşları için farklı vize ve izin prosedürleri uygulanır. (CESEDA Madde L313-10)

Fransa, sığınmacı statüsü talebinde bulunan kişilere uluslararası koruma sağlar. Sığınma başvuruları Fransa İltica ve Entegrasyon Ofisi (OFII) tarafından değerlendirilir. Başvurusu kabul edilen kişiler, mülteci statüsü alabilir ve ardından kalıcı oturma iznine başvurabilir. (CESEDA Madde L711-1)

4.6. Yatırım Yoluyla Vatandaşlık

Tıpkı diğer iki örneğimizde olduğu gibi Fransa'da da yatırım yoluyla doğrudan vatandaşlık almak yerine, oturma izni almak için yatırım yapma imkânı vardır. Bu oturma izni, uzun vadede vatandaşlığa geçiş sürecini kolaylaştırabilir. Yatırımcıların:

- En az 300.000 EUR değerinde bir Fransız şirketine yatırım yapması
- Yatırım yoluyla iş yaratmak veya mevcut bir işletmeyi canlandırması gerekmektedir.

İstihdam yaratma işsizlik oranını düşürmek ve ekonomiye katkı sağlamak için aranan önemli bir şarttır. Ayrıca yatırımcıların detaylı bir iş planı sunması ve yatırımın gerçekleştirildiğine dair kanıtları ilgili kurumlara sunması gerekmektedir. Yatırımın büyüklüğü ve iş yaratma kapasitesi başvurunun değerlendirilmesinde önemli rol oynar.

Yatırım yaparak oturma izni alabilmek için gayrimenkul yatırımı, iş kurma ve işletme yatırımı veya banka mevduatı, tahvil ve fonlar gibi mali yatırımlardan biri yeterlidir. Bu düzenlemeler, Fransa Yabancılar Kanunun L313-20 ve L314-15 maddeleri kapsamında yer almaktadır.

Oturma izni alındıktan sonra, beş yıl boyunca Fransa'da kesintisiz ikamet edenler vatandaşlık başvurusunda bulunabilirler. Dil yeterliliği, entegrasyon, sabıka kaydının temiz olması gibi kriterler de bu süreçte dikkate alınır.

4.7. İstisnai Haller

Fransa, bazı özel durumlarda istisnai vatandaşlık verebilir. Özellikle, Fransa'ya bilim, kültür, ekonomi veya spor alanlarında önemli katkılarda bulunan kişiler bu kapsama girer. Ayrıca, Fransa için stratejik öneme sahip olan veya ulusal güvenlik açısından önemli katkılar sağlayabilecek kişilere de istisnai vatandaşlık verilebilir. Bu tür başvurular genellikle İçişleri Bakanlığı tarafından incelenir ve onaylanır.

4.8. Diğer Şartlar

Vatandaşlık başvurusu yapacak kişilerin Fransızca dil yeterliliği, Fransa'nın anayasal değerlerine ve yaşam tarzına uyum sağlaması, ekonomik olarak bağımsız olması ve sabıka kaydının temiz olması gerekmektedir. Ayrıca, başvuru sahiplerinin entegrasyon süreçlerini başarıyla tamamlamış olmaları beklenir.

5. KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ

5.1. Doğumla Vatandaşlık

Soy bağına Dayalı Vatandaşlık

Türkiye, İsviçre, Avusturya ve Fransa'da soy bağına dayalı vatandaşlık (jus sanguinis) uygulanmaktadır. Bu ülkelerin vatandaşlık yasalarına göre, ebeveynlerden birinin vatandaşlığı çocuklarına otomatik olarak geçer.

- Türkiye ve Avusturya'da ebeveynlerin medeni durumu veya vatandaşlığı kazanma şekli önemli değildir.

- İsviçre ve Fransa'da da benzer şekilde ebeveynlerden birinin vatandaşlığı çocuğun vatandaşlığı için yeterlidir. Bu durum, bu ülkelerde vatandaşlık kazanımı açısından benzer bir yaklaşım sergilendiğini göstermektedir.

Doğum Yeri Esasına Dayalı Vatandaşlık

Doğum yeri esasına dayalı vatandaşlık (jus soli) konusunda ise farklılıklar vardır.

- Türkiye'de doğum yeri esasına dayalı vatandaşlık nadiren uygulanmakta ve vatansızlık durumlarını önlemek amacıyla kullanılmaktadır.

- İsviçre'de de doğum yeri esasına dayalı vatandaşlık nadirdir ve vatansızlık riskini önlemek için geçerlidir.

- Avusturya'da da benzer şekilde doğum yeri esasına dayalı vatandaşlık nadiren uygulanır.

- Fransa ise daha geniş kapsamlı bir jus soli uygulamasına sahiptir. Fransa'da doğan çocuklar, belirli şartlar altında (ebeveynlerin yasal ikameti ve çocuğun belli bir süre Fransa'da ikamet etmesi) vatandaşlık kazanabilirler. Bu, Fransa'nın vatandaşlık politikalarında daha kapsayıcı bir yaklaşım benimsediğini göstermektedir.

5.2. Evlat Edinme Yoluyla

Evlat edinme yoluyla vatandaşlık düzenlemeleri tüm ülkelerde benzerlik göstermekte, sadece prosedürler açısından bazı farklılıkları bulunmaktadır.

5.3. Evlilik Yoluyla Vatandaşlık

Evlilik yoluyla vatandaşlık kazanımında, tüm ülkelerde benzer genel ilkeler uygulanmakla birlikte, süreçler ve gereklilikler farklılık göstermektedir.

- Türkiye'de en az üç yıl süren evlilik sonrasında vatandaşlık başvurusu yapılabilir.

- İsviçre'de üç yıl süren evlilik ve toplamda beş yıllık ikamet süresi gereklidir.

- Avusturya'da altı yıllık ikamet süresi ve en az beş yıl boyunca evlilik birliğinin devam etmesi şartı vardır.

- Fransa'da ise en az dört yıl süren evlilik ve kesintisiz ikamet şartı aranır. Eğer çift yurt dışında yaşıyorsa, bu süre beş yıla çıkar.

Bu farklılıklar, ülkelerin entegrasyon politikalarının ve toplumsal uyum süreçlerinin farklı olduğunu göstermektedir.

5.4. İkamet Süresi ile Vatandaşlık

İkamet süresi ile vatandaşlık kazanımında ülkeler arasında belirgin farklar bulunmaktadır.

- Türkiye'de beş yıllık kesintisiz ikamet süresi gereklidir.

- İsviçre'de on yıllık ikamet süresi aranır, ancak 8-18 yaş arasında geçirilen yıllar iki katı olarak sayılabilir.

- Avusturya'da da on yıllık kesintisiz ikamet süresi gereklidir.

- Fransa'da ise genellikle beş yıllık ikamet süresi yeterlidir, ancak bazı durumlarda (örneğin, Fransa'da eğitim görenler) bu süre iki yıla indirilebilir.

Tüm ülkelerde dil yeterliliği, sabıka kaydının temiz olması, ekonomik bağımsızlık ve entegrasyon gibi ek şartlar aranmaktadır. Ancak, Fransa'nın entegrasyon süreçlerinde daha esnek ve kapsayıcı bir yaklaşım benimsediği görülmektedir.

5.5. Göçmen ve Sığınmacıların Vatandaşlık Durumu

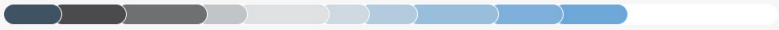
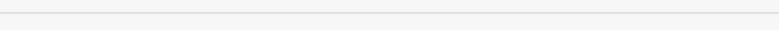
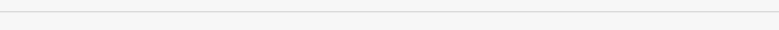
Suriyeli sığınmacılar için geçici koruma statüsü ve çalışma izni sağlayan Türkiye, bu konuda kapsamlı ve esnek politikalar izlemektedir. Fransa, mülteciler için uluslararası koruma sağlar ve entegrasyon süreçlerinde görece esnektir. İsviçre ve Avusturya, ise mülteciler için sıkı değerlendirme süreçleri uygular ve entegrasyon şartları konusunda karşılaştırılan ülkelere göre çok daha katı politikalar izlemektedir.

5.6. Yatırım Yoluyla Vatandaşlık

Türkiye'de yatırım yoluyla vatandaşlık konusunda mahkeme kararları genellikle yatırımın uygunluğu ve başvuru sahiplerinin kriterlere uyup uymadığı konularında odaklanır. Ancak, spesifik olarak yatırım yoluyla vatandaşlık konusunda detaylı mahkeme kararları kamuya açık değildir. Bununla birlikte, Türkiye'de yapılan uygulamalar ve vatandaşlık başvurularının hızla sonuçlanması, bu sürecin etkin bir şekilde işlediğini göstermektedir.

Türkiye'de özellikle 2018'de yatırım tutarlarının düşürülmesiyle birlikte birçok yabancı yatırımcı vatandaşlık başvurusu yapmıştır. Global olarak yatırım yoluyla vatandaşlık çalışmaları yürüten Henley & Partners 2025 raporunda Türkiye'yi vatandaşlık almak için en cazip 7. ülke olarak göstermektedir.²⁵

25 <https://www.henleyglobal.com/publications/citizenship-program-index-2025>

Rütbe	Ülke		Toplam Puan
1	Malta		76
2	Avusturya		75
3	Grenada		69
4	Antigua ve Barbuda		67
5	Nauru		66
5	St. Kitts ve Nevis		66
5	Aziz Lucia		66
6	Dominika		65
7	Türkiye		64
8	Mısır		63
8	Ürdün		63
8	Kuzey Makedonya		63
9	Vanuatu		60
10	Kamboçya		53

Kaynak : Henley & Partners

Henley & Partners indeksine göre Türkiye, Avusturya, Malta ve Mısır'ın kategoriler bazında karşılaştırması şu şekilde olmuştur:

	TÜRKİYE	AVUSTURYA	MALTA	MISIR
İtibar	: 6	9	6	6
Yaşam kalitesi	: 7	10	8	6
Girişte Vize / Vizesiz	: 5	10	10	3
İşlem süresi	: 6	5	5	6
Uyumluluk	: 5	6	10	7
Yatırım gerekleri	: 6	2	5	7
İkamet gerekleri	: 10	10	6	8
Yer değiştirme esnekliği	: 7	10	10	7
Fiziksel ziyaret gerekleri	: 8	9	8	8
Şeffaflık	: 4	4	8	5

Yatırım yoluyla vatandaşlığın kazanılmasında karşılaştırmaya tabi tutulan ülkelerin hiçbirinde Türkiye’de olduğu gibi doğrudan yatırım yoluyla vatandaşlığın kazanılabilmesi mümkün değildir. Karşılaştırmaya hedef alınan üç ülke mevzuatında da yatırım yoluyla önce oturma izni alınması ve daha sonra ikamet yoluyla vatandaşlığın kazanılması hedeflenmiş olup, her ülkenin işbu oturma izninin alınması için farklı talepler içeren yasal hükümleri mevcuttur.

İsviçre’de yatırım yoluyla oturma izni ve vatandaşlık konularında bazı örnek olaylar bulunmaktadır. Örneğin, İsviçre’de oturma izni almak için yapılan yüksek tutarlı yatırımların ardından bu izinlerin yenilenmesi veya vatandaşlığa geçiş sürecinde entegrasyon kriterlerinin karşılanmaması durumunda mahkemelere başvurular olabilmektedir. İsviçre Federal Mahkemesi (**Bundesgericht**) tarafından verilen kararlarda, ekonomik katkıların yanı sıra dil yeterliliği ve sosyal entegrasyonun da önemli olduğu vurgulanmıştır.

Avusturya’da yatırım yoluyla vatandaşlık nadir olmakla birlikte, istisnai durumlarda verilen vatandaşlık kararları mevcuttur. Avusturya Anayasa Mahkemesi (**Verfassungsgerichtshof**) tarafından değerlendirilen davalarda, yatırımcıların ülkeye sağladığı ekonomik katkılar ve istihdam yaratma kapasitesi dikkate alınarak kararlar verilmiştir. Bu tür davalarda, özellikle yatırımın sürdürülebilirliği ve uzun vadeli etkileri göz önünde bulundurulmaktadır.

Fransa’da yatırım yoluyla oturma izni ve sonrasında vatandaşlık başvurularına dair birçok örnek uygulama bulunmaktadır. Fransa’da idari mahkemeler ve Danıştay (**Conseil d’État**) tarafından verilen kararlarda, başvuru sahiplerinin yatırım kriterlerini karşılayıp karşılamadığı, dil ve entegrasyon şartlarına uyup uymadığı değerlendirilir. Özellikle yüksek tutarlı yatırımlar ve iş yaratma projeleri olan başvuruların kabul edilmesi daha olasıdır. Fransa’da, bazı davalarda, yatırımcıların entegrasyon süreçlerini tamamlama konusunda zorluk yaşadığı durumlarda mahkemelerin entegrasyon programlarına yönlendirme yaptığı görülmüştür.

Özetlenerek sunulmuş bu uygulamalar, ülkelerin yatırım yoluyla vatandaşlık politikalarının nasıl uygulandığını ve hangi kriterlerin öncelikli olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Her ülkenin kendi yasal çerçevesi ve toplumsal dinamikleri doğrultusunda farklı uygulamalar benimsediği gözlemlenmektedir. Özellikle entegrasyon, dil yeterliliği ve yatırımın sürdürülebilirliği gibi kriterlerin tüm ülkelerde önemli olduğu vurgulanmaktadır.

5.7. İstisnai Haller

İstisnai vatandaşlık verilme durumlarında da benzerlikler ve farklılıklar mevcuttur.

- Türkiye, bilim, teknoloji, ekonomi, sosyal ve kültürel alanlarda önemli katkılarda bulunan kişilere ve mültecilere istisnai vatandaşlık verebilir.
- İsviçre, benzer şekilde bilim, sanat, kültür, ekonomi veya spor alanlarında önemli katkılarda bulunan kişilere istisnai vatandaşlık verebilir.
- Avusturya ve Fransa’da stratejik öneme sahip veya ulusal güvenlik açısından önemli katkılar sağlayan kişilere istisnai vatandaşlık verebilir.

Bu ülkelerin tamamında, istisnai vatandaşlık başvuruları genellikle üst düzey yetkililer veya hükümet organları tarafından değerlendirilir ve onaylanır.

5.8. Vatandaşlık Kazanma Kolaylığı

Vatandaşlık kazanma süreçleri açısından Türkiye, İsviçre, Fransa ve Avusturya arasında belirgin farklar bulunmaktadır. İsviçre’de vatandaşlığa kabul süreci oldukça katıdır ve en az 10 yıl yasal ikamet şartı aranmaktadır. İsviçre vatandaşlığına geçişte entegrasyon kriterleri, dil bilgisi ve kültürel

uyum önemli rol oynar. Fransa’da vatandaşlık kazanmak görece daha kolaydır. Genel olarak 5 yıl yasal ikamet şartı bulunmaktadır ve entegrasyon süreci İsviçre’ye kıyasla daha esnektir. Ayrıca, evlilik yoluyla vatandaşlık kazanımı da yaygındır ve 4 yıl evli kalmak yeterlidir. Avusturya’da vatandaşlık kazanmanın katı hükümlere bağlandığı bir diğer ülkedir. Vatandaşlığın kazanılması için 10 yıl yasal ikamet şartı aranır. Ayrıca, dil bilgisi ve entegrasyon testleri gereklidir. Avusturya’nın vatandaşlığa kabul süreci de oldukça sıkıdır.

Türkiye’de vatandaşlık kazanımı, 5 yıl yasal ikamet şartı ile Fransa’ya benzerdir. Ayrıca, yatırım yoluyla vatandaşlık kazanımı, belirli bir miktar yatırım yapan yabancılar için daha hızlı ve kolay bir süreç sunmaktadır. Bu, Türkiye’yi vatandaşlık kazanma açısından avantajlı kılabılır.

Fransa ve Türkiye, vatandaşlık kazanma sürecinde en hızlı ve en az süre şartı arayan ülkelerdir. Türkiye’nin yatırım yoluyla vatandaşlık programı, hız ve kolaylık açısından öne çıkmaktadır. İsviçre ve Avusturya, entegrasyon ve dil şartları konusunda en katı kurallara sahiptir. Bu, vatandaşlık sürecini zorlaştırabilir. İsviçre ve Avusturya, 10 yıl ikamet şartı ile en uzun süreyi arayan ülkelerdir. Fransa ve Türkiye’de bu süre 5 yıldır, bu da bu iki ülkeyi daha avantajlı kılmaktadır.

6. AVRUPA VATANDAŞLIK SÖZLEŞMESİ VE TÜRKİYE’NİN UYUM DURUMU

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi, vatandaşlık ile ilgili temel ilkeleri ve standartları belirler. Bu ilkeler arasında herkesin bir vatandaşlık hakkına sahip olması, vatansızlığın önlenmesi, çoklu vatandaşlık durumlarının düzenlenmesi ve vatandaşlık işlemlerinin adil, şeffaf ve hızlı bir şekilde yürütülmesi yer alır. Sözleşme, vatandaşlık kazanımı ve kaybı ile ilgili kuralların açık, öngörülebilir ve orantılı olmasını öngörür. Ayrıca, vatandaşlık başvurularının reddedilmesi durumunda başvuru sahiplerine gerekçeli karar sunulması ve itiraz hakkı tanınması gerekmektedir. Sözleşme, çoklu vatandaşlık durumlarının tanınmasını ve bu durumun hak ve yükümlülükler açısından dengeli bir şekilde düzenlenmesini teşvik eder.

Türkiye, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi’ne imza atmamış ancak vatandaşlık yasalarını bu sözleşmenin ilkeleri doğrultusunda düzenlemiştir. Türkiye’nin vatandaşlık kanunları ve uygulamaları, genel olarak sözleşmenin öngördüğü standartlarla uyumlu olmakla birlikte, bazı alanlarda farklılıklar gösterebilir. Örneğin, çoklu vatandaşlık konusu, Türkiye’de bazı durumlarda sınırlı olarak tanınmakta ve düzenlenmektedir.

Türkiye’nin vatansızlık durumlarını önlemek için doğum yeri esasına dayalı vatandaşlık uygulamaları, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi’nin ilkeleri ile uyumludur. Ayrıca, vatandaşlık işlemlerinin adil ve şeffaf bir şekilde yürütülmesi konusunda da uyum sağlanmaktadır. Ancak, başvuru süreçlerinde bazı bürokratik zorluklar yaşanabilmekte ve bu durum, iyileştirme gerektirebilir.

7. TARTIŞMA KONUSU OLARAK JUS NEXI YOLUYLA VATANDAŞLIK KAZANILMASI

Çalışmamızın kapsamı ve karşılaştırmaların dışında özellikle son dönemde küresel toplum ve devletler arasında akışkan bir geçişe dönüşen göçler sonrasında üzerinde sıkça tartışılan “Jus Nexi ilkesi” yoluyla vatandaşlığın kazanılması konusuna ayrıca bir başlık açılması gerekmektedir. Jus Nexi, soy bağı ve doğum yeri esası yerine benimsenen daha özgürlükçü ve geniş kapsamlı bir vatandaşlık ilkesidir ve birey ile devlet arasındaki bağın doğum yeri veya soy bağı yerine gerçek bağlantılara dayandığını vurgular. Bu kavram, geleneksel jus soli (toprak hakkı/doğum yeri) ve jus sanguinis (kan hakkı/doğum) ilkelerine göre vatandaşlığa daha nüanslı bir yaklaşım sunar. İlke tipleşmiş esaslara göre vatandaşlık alamayan kişiler açısından küresel eşitsizlik ve yeniden dağıtım ihtiyacı ön

kabulüne dayanarak alternatif bir katılma statüsü²⁶ doğurur.

Jus Nexi, birey ve devlet arasında anlamlı bir bağın varlığını gerektirir. Bu bağ, uzun süreli ikamet, kültürel bağlar, dil yetkinliği, istihdam veya ülkeyle olan diğer önemli ilişkiler aracılığıyla kurulabilir. Bu ilkenin vurguladığı en önemli husus, bireyin ülkenin toplumsal ve kültürel dokusuna entegrasyonudur. Entegrasyonla kastedilen şey, toplumda aktif katılımı ve ekonomik, sosyal ve kültürel yaşama katkıda bulunmayı içerir. Jus nexi ilkelerini benimseyen ülkeler, gerçek bir bağlantı kurmak için kıstasları belirleyen yasal çerçevelere, düzenlemelere sahiptir. Bu kıstaslar, dil yeterliliği, ulusal değerlerin anlaşılması, ekonomik katkılar ve sivil katılım gereksinimlerini içerebilir.

7.1 Jus Nexi'nin Faydaları

- Yeni vatandaşların ülkeyle gerçek bir bağa sahip olmasını sağlayarak, jus nexi ulusal kimliği ve uyumu korur ve güçlendirir.
- Göçmenlerin topluma tam olarak entegre olmalarını teşvik eder, sosyal uyumu artırır ve potansiyel çatışmaları azaltır.
- Yeni vatandaşlar, ülkeye ve değerlerine daha bağlı olma eğilimindedir, bu da aktif ve katılımcı bir vatandaşlığa yol açar.

7.2. Zorluklar ve Eleştiriler

- Gerçek bağlantı kriterleri öznellik taşıyabilir, bu da tutarsız uygulamalara ve potansiyel ayrımcılığa yol açabilir.
- Jus nexi ilkelerini uygulamak, vatandaşlık sürecini başvuru sahipleri ve yetkililer için daha karmaşık ve zaman alıcı hale getirebilir.
- Bu ilkenin uygulanmasına ilişkin yorum ve eleştiri getirenler, jus nexi'nin, çeşitli nedenlerle tüm kriterleri karşılayamayan ancak yine de ülkeye olumlu katkıda bulunmak isteyen hak eden bireyleri dışlayabileceğini savunurlar.

7.3. Türkiye Açısından Jus Nexi İlkesinin Değerlendirilmesi

Sonuç olarak, Jus Nexi, vatandaşlık için gerçek bağlantıları ve entegrasyonu vurgulayan dengeli bir yaklaşım sunar. Belirli zorluklar sunmasına rağmen, yeni vatandaşların yeni ülkeleriyle gerçekten bağlı olmasını sağlayarak daha uyumlu ve bağlı bir vatandaşlık oluşturabilir. Bu ilke, modern göç ve vatandaşlığın karmaşıklıklarını ele almaya çalışan ülkeler için evrim geçirmeye devam etmektedir. Bununla birlikte özellikle Suriye savaşı sonrası ülkemizde sayıları gittikçe artan sığınmacı ve göçmenlerin günlük hayat alışkanlıklarıyla bunun topluma yansıma şekilleri ele alındığında Türkiye açısından bu ilkenin uygulanmasını zorlaştıran hususlar da değerlendirilmelidir.

Suriye'den gelen göçmenlerin gelecekteki durumlarıyla ilgili sürekli dile getirilen ve toplum tarafından da örtülü şekilde kabul edilen büyük çoğunluğunun ülkesine geri dönmek istememesi karşısında, Jus Nexi ilkesine dayanarak Türkiye'de kalacak çoğunluğa vatandaşlık verilip verilemeyeceği de tartışılmaktadır.

Jus Nexi'nin uygulanabilmesi için bu yolla vatandaşlık kazanacakların vatandaşlığı hedeflenen ülkenin toplumuna entegrasyonu, kültürüne ve diline yeterli oranda uyum sağlayabilmesi karşılaştırma konusu ülkelerin tamamında ve mevzuat kapsamında ülkemizde de aranan en önemli husustur. Bugüne kadar Türkiye özelinde resmi bir entegrasyon veya uyum programı devreye alınmamıştır.

26 ÇELİK, F. Elif – Jus Nexi Vatandaşlık Esası, Uluslararası Hukukta Göç ve Vatandaşlık, Yetkin Yayınları 2022, Sf. 201

7.4. Farklı Ülkelerde Uygulama

Jus nexi evrensel olarak benimsenmemiş olsa da ilkeleri, geleneksel jus soli ve jus sanguinis ilke-leriyle denge kurmayı amaçlayan bazı ülkelerin vatandaşlık politikalarında yansıtılmaktadır.

İsviçre: İsviçre'nin doğallaştırma yasaları, uzun süreli ikamet ve İsviçre toplumuna entegrasyonu gerektirir. Başvuru sahipleri, ulusal dillerden birinde yeterlilik göstermeli, İsviçre değerlerine saygı duymalı ve topluma aktif olarak katılmalıdır.

Almanya: Almanya'nın vatandaşlık yasaları, jus sanguinis ile jus nexi unsurlarını birleştirir. Uzun süreli ikamet edenler, Almanca dil becerileri ve yasal ve sosyal düzen hakkında bilgi sahibi olma gibi Almanya toplumuna entegrasyonlarını kanıtlamalıdır.

Kanada: Kanada'nın vatandaşlık yasaları, ikamet ve entegrasyonu vurgular. Başvuru sahipleri, belirli bir süre Kanada'da ikamet etmeli, İngilizce veya Fransızca bilgilerini kanıtlamalı ve Kanada tarihi ve değerlerini anlamalıdır.

8. UYGULAMA AÇISINDAN DEĞERLENDİRME

Vatandaşlık tanımının hangi koşullar altında oluştuğunun altının çizilmesi elzemdir. Vatandaşlık kimliği ulus ve ulus-devlet kavramıyla derin bir bağlantı içerisinde. Hakeza yabancı dillerde vatandaşlık; ulusal kimlik ve milliyet kelimeleriyle eş anlamlı olarak ortaya çıkar. Dolayısıyla herhangi bir ülkenin vatandaşlığından bahsederken sadece kişinin hukuki statüsü değil, aynı zamanda milliyeti de vurgulanmaktadır. İşbu yasal statü her ne kadar modern toplumlarda gelişen yasal düzenlemelerle sonradan kazanılabilen bir yasal durum hâline gelmişse de özünde doğumla edinilen bir niteliktir. Bu hususta doğum yeri veya evladı olunacak ailenin seçilmesi mümkün olmadığından kazanılmış bir hak veya gönüllü elde edilmiş bir statüden bahsetmek, ana esaslar doğrultusunda mümkün olmayacaktır. Elbette doğumla edinilen vatandaşlık kontrol dışı olduğu için uluslararası satıhta ortaya çıkan eşitsizlik, vatandaşı olunan ülkeler kıyasa tabi tutulduğunda eğitim, sosyal yapı, ekonomi, hukuk gibi kıstaslar açısından her ülke vatandaşının eşit olmadığına da kabulü gerekir.

Buna rağmen Shachar tarafından da “doğum piyangosu” olarak nitelendirilen vatandaşlığın ulus-devletler açısından kendi vatandaşını tanıma yoluyla kapsayıcı fakat aynı anda vatandaşlarını göçmen yoksullardan koruyan güçlü bir sosyal kapanma aracı olması sebebiyle de dışlayıcı olduğu ortadadır.²⁷

Roma İmparatorluğu'ndan günümüze vatandaşlık, belirli sınırlar içerisinde birlikte yaşayan, toplumsal, sosyal yaşama entegre olmuş, anılan sınırlar içerisinde geçerli hukuk sistemlerine uygun yaşamayı taahhüt eden veya bu yönde kendisini uyumlandıran kişilerin aynı vatanın birer parçası oldukları görüşü üzerinde şekillenmiştir.

Westfalya Barış Antlaşmasından günümüze doğru geldikçe Avrupa'ya hâkim mezhep çatışmalarının son bulmasıyla milliyetçilik ve egemenlik kıstasları açısından ulus-devletlere sadakatin yükselişi de tesadüf değildir. Özellikle neoliberal politikaların iflâs ettiğinin açıkça ortada olduğu günümüzde Avrupa'da sağ iktidarların yükselişini, vatandaşlık ve göç ekseninden okumak mümkündür.

Suriye savaşı sonrasında özellikle Avrupa sathında ortaya çıkan göç tehlikesi üzerine, Avrupa ülkelerinin vatandaşlık kanunlarında daha sıkı düzenlemelere gitmeleri ve göç akınını engellemek için Avrupa Birliği üzerinden Türkiye ile yaptıkları karşılıklı anlaşmaları bu bağlamda değeren-

27 AKYOL, Ender – a.g.e. Sf. 497

dirilebilir. Ülkemizin vatandaşlığın kazanılması yönündeki çoğu hukuki düzenlemesi, ulus-devlet anlayışı kapsamında yeterli gözüktüğü de özellikle yatırım yoluyla vatandaşlığın kazanılmasında ana esas olarak jus sanguinis yani kan esasını benimseyen bir ülke açısından vatandaşlık politikasında derin bir çelişki doğurmaktadır.

2014 yılında Henley indeksine göre dünya ülkeleri arasında güç bakımından 38. Sırada sayılan Türk pasaportu 2024 yılı Henley indeksine göre 51. Sıraya kadar gerilemiştir. Henley indeksine göre pasaport gücü en düşük, yani uzun süredir savaşların yaşandığı ve uluslararası arenada başarısız devlet olarak kabul edilen pek çok açıdan geri kalmış devletlere bakıldığında, 107. ve son sırada Afganistan, 106. Sırada Suriye ve 104. Sırada Pakistan bulunmaktadır.

Bu ülkeler özellikle son yıllarda geçici koruma statüsü altında veya kaçak yollardan Türkiye'nin en çok göç aldığı ülkelerdendir.

Türkiye, 2016 yılında çıkarılan 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 12. Maddesi kapsamında yatırım yoluyla vatandaşlık sürecini düzenlemiştir. 2018 yılında yatırım tutarlarının düşürülmesiyle birlikte bu süreç daha cazip hale gelmiş ve birçok yabancı yatırımcı Türk vatandaşlığına başvurmuştur. Yatırım türleri arasında gayrimenkul satın almak, sermaye yatırımı yapmak, bireysel emeklilik sigortasına girmek ve bankaya mevduat yatırmak gibi seçenekler bulunmaktadır. Türkiye, hızlı ve nispeten düşük maliyetli bir vatandaşlık süreci sunmaktadır.

Çalışma kapsamında karşılaştırma yapılan ülkelerin mevzuatlarıyla birlikte ele alındığında vatandaşlık kazanılmasına ilişkin en önemli farklılığın "yatırım yoluyla vatandaşlık" verilmesi noktasında kendisini gösterdiği aşîkârdır. Yatırım yoluyla vatandaşlık süreçleri, ülkelerin ekonomik ve politik stratejilerine göre farklılık göstermektedir. Türkiye'nin düşük yatırım miktarları ve hızlı süreçleri, yabancı yatırımcılar için cazip bir seçenek sunarken, İsviçre, Avusturya ve Fransa'nın daha katı ve yüksek yatırım gerektiren süreçleri, uzun vadeli ekonomik katkı ve entegrasyon üzerinde durmaktadır. Bu farklılıklar, her ülkenin kendi ihtiyaçlarına ve politikalarına göre şekillenmiş olup, yatırımcıların da bu kriterleri dikkate alarak karar vermeleri önemlidir.

Karşılaştırma yapılan ülkelerin yasalarında yatırım yoluyla vatandaşlık kazanmayı mümkün kılan düzenlemeler mevcut değildir. Bunun yerine hedef ülkeler, yatırım yapanların oturma izni alması için yasal statüyü düzenlemişler ve ikamet yoluyla vatandaşlık kazanımı hükümleriyle işbu yatırımları bağlantılı hâle getirmişlerdir. Yatırımcı vatandaşlık modelinin gelişimi kişi başına düşen gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) seviyesi ve küresel mal ve hizmet pazarındaki rekabetsizliklerin sonucudur. Bu kapsamda 90'lı yıllarda yaygınlaşan yatırımcı vatandaşlık programları uluslararası satıhta Türkiye'nin de aralarında bulunduğu on bir ülkede doğrudan uygulanmaktadır.²⁸ Bu ülkelerden sadece Güney Kıbrıs yapılan başvurularda altı aylık ikamet şartı ararken, ülkemizin de dahil olduğu diğer on ülkede belirli süre ikamet, entegrasyon, dil yeterliliği gibi şartlar aranmamaktadır. Türkiye yatırım yoluyla vatandaşlık başvurusunda bulunan kişilerin kalıcı ikamet niyetini göstermesini beklemekle birlikte bu konuda somut bir yatırım öngörmemektedir.

İsviçre'de doğrudan yatırım yoluyla vatandaşlık almak mümkün olmamakla birlikte, yatırım yaparak oturma izni almak ve bu izni uzun vadede vatandaşlığa çevirmek mümkündür. İsviçre Federal Yabancılar Kanunu ve ilgili kantonal düzenlemeler kapsamında yatırımcıların yüksek tutarlı vergi ödemeleri veya ekonomik olarak önemli faaliyetlerde bulunmaları gerekmektedir. İsviçre'de entegrasyon, dil yeterliliği ve uzun süreli ikamet gibi kriterler vatandaşlık sürecinde büyük önem taşımaktadır.

Avusturya'da yatırım yoluyla doğrudan vatandaşlık nadir olmakla birlikte, istisnai durumlarda ekonomik katkıda bulunan yatırımcılara vatandaşlık verilebilmektedir. Avusturya Vatandaşlık Ka-

28 AKYOL, Ender – a.g.e. Sf. 506, diğer ülkeler Antigua, Dominika, Granada, Saint Kitts ve Nevis, Saint Lucia, Malta, Kıbrıs, Karadağ, Ürdün ve Moldova'dır.

nunun ilgili maddeleri kapsamında değerlendirilen bu süreç, genellikle büyük miktarda yatırım ve ekonomik fayda sağlama üzerine odaklanmaktadır. Avusturya Anayasa Mahkemesi tarafından verilen kararlar, yatırımın sürdürülebilirliği ve uzun vadeli etkilerini dikkate almaktadır.

Fransa'da yatırım yoluyla doğrudan vatandaşlık yerine, oturma izni almak ve bu izni uzun vadede vatandaşlığa çevirmek mümkündür. Fransa Yabancılar Yasası kapsamında en az 300.000 EUR değerinde yatırım yaparak oturma izni alınabilir. Oturma izni aldıktan sonra beş yıl boyunca kesintisiz ikamet edenler vatandaşlık başvurusunda bulunabilirler. Mahkeme kararları, yatırımcıların entegrasyon ve dil yeterliliği kriterlerini karşılamaları gerektiğini vurgulamaktadır.

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi, vatandaşlık işlemlerinin adil, şeffaf ve hızlı bir şekilde yürütülmesini öngörmektedir. Türkiye'nin yatırım yoluyla vatandaşlık süreçleri, bu ilkelerle büyük ölçüde uyumlu görünmektedir. Ancak, sürecin daha şeffaf ve hesap verebilir hale getirilmesi, uluslararası standartlarla uyumun güçlendirilmesine katkıda bulunacaktır.

Genel olarak, Türkiye, nispeten düşük yatırım miktarları ve hızlı süreçlerle dikkat çekerken, İsviçre, Fransa ve Avusturya'da süreçler daha uzun ve yatırım miktarları daha yüksektir. Özellikle İsviçre ve Fransa, doğrudan vatandaşlık yerine oturma izni verip, bu izni uzun vadede vatandaşlığa çevirmeyi tercih etmektedir. Türkiye'de süreç doğrudan vatandaşlık verirken, diğer ülkeler oturma izni üzerinden dolayı bir vatandaşlık süreci izlemektedir. Entegrasyon, dil yeterliliği ve sabıka kaydı gibi ek gereklilikler tüm ülkelerde önemlidir. Her ülkenin yatırım yoluyla vatandaşlık sürecine dair kanun maddeleri ve mahkeme kararları, süreçlerin yasal çerçevede ve adil bir şekilde yürütülmesini sağlamaktadır. Özellikle İsviçre ve Fransa'da mahkeme kararları, entegrasyon ve dil yeterliliğinin önemini vurgulamaktadır.

4. TÜRKİYE'DE YATIRIM YOLUYLA VATANDAŞLIK

Not: Bu başlık Gökçen Elif Toksoy tarafından hazırlanan “YATIRIM YOLUYLA VATANDAŞLIK KAZANILMASI: PROBLEMLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ” başlıklı Yüksek Lisans Tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

Tezin tamamına <https://repository.bilkent.edu.tr/server/api/core/bitstreams/9f6c0c30-bf66-4c2a-8db9-1bc2e-5512c7e/content> adresinden ulaşılabilir.

Devletler ekonomik olarak güçlü olabilmek ve finansal faaliyetlerini arttırmak amacıyla yabancılara yatırım yapmaları suretiyle vatandaşlık ve ikamet gibi teşvikler sunmaktadır. Yatırım yoluyla vatandaşlık kazanılması 1980’li yıllardan itibaren devlet politikalarında yer etmeye başlamıştır. Türkiye 2016 yılında gerçekleşen Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik’te yapılan değişiklikle sonradan ve yetkili makam kararıyla istisnai yoldan kazanılan ‘yatırım yoluyla vatandaşlık kavramıyla tanışmıştır. Yatırım yoluyla vatandaşlığın kazanılması ve kaybedilmesi, vatandaşlık hukuku gibi devletlerin mahfuz yetkisine tabi hassas bir alanın içerisinde yer alması sebebiyle ulusal ve uluslararası boyutta birçok farklı tartışmaya; kısmen yeni bir alan olması sebebiyle de çeşitli problemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çalışmamız kapsamında Türk hukukunda yatırım yoluyla vatandaşlık kazanılmasının startları incelenecek, diğer ülkelerde düzenlenen yatırım programları ile Türk hukukundaki düzenlemeler karşılaştırılarak eksikler ve problemler tespit edilecektir.

Vatandaşlık hukukunun dinamizmi, siyasi olaylar, göç gibi sebeplerle günümüzdeki yatırım yoluyla vatandaşlık kazanılmasının temeli olan yatırım programlarının öncüsü, 1984 yılında ekonomik katkının arttırılma ihtiyacı, mali fayda sağlamak, siyasi karışıklıklara çözüm getirmek ve globalleşmenin etkisini kullanmak gibi sebeplerle St. Kitts ve Nevis ülkesi olmuştur²⁹.

Devam eden dönemde yatırımcıları ülkelere çekmek amacıyla devletler, yatırım tutarlarını ve yatırım yapma süreçlerini belirli programlarla yöneterek çeşitli teşvikler sunmuştur³⁰. Ortaya çıkan çeşitli yatırım programlarına, altın vize (*golden visa*), altın pasaport (*golden passport*), yatırım yoluyla vatandaşlık (*citizenship by investment*) ve altın ikamet (*golden residence*) örnek verilebilir³¹. Bu doğrultuda yatırım programları; yabancı yatırımcılara yalnız oturma izni verebilir, doğrudan vatandaşlık hakkı sunabilir ya da önce oturma izni ardından vatandaşlık hakkı sağlayabilir³².

Yatırım yoluyla vatandaşlık ve oturma izni, bir yabancıнын vatandaşı olmadığı başka bir ülkeye, o ülkenin mevzuatının kabul ettiği yatırım araçları ile doğrudan veya dolaylı yolla yatırım yapması sonucunda elde ettiği vatandaşlık ve/veya oturma izni olarak tanımlanmaktadır³³.

Daha önceki yıllarda yatırım yoluyla vatandaşlık kazanılması için girişimcilik başta olmak üzere yabancılara; istihdama, teknolojik gelişmeye ve ülkenin ilerlemesine katkıda bulunmaları aranırken günümüzde bazı devletler yabancıнын ülkeye getirdiği finansal katkıya öncelik vermektedir. Devletlerin ekonomik yarar olarak finansal katkıyı incelemesi tartışmalara neden olmakta, esasen yatırım yoluyla vatandaşlık kazanılması ve oturma izni programlarının toplumsal, kültürel ve hukuki yönden öngörülemez sonuçlarının ortaya çıkması da tartışmaların odak noktasını oluşturmaktadır. Yatırım yapmak suretiyle vatandaşlık dâhil pek çok imkana sahip olan yabancılara sayısının artma-

29 Andriopoulou, s. 6;

30 Shachar, A.: *Dangerous Liaisons: Money and Citizenship*, Should Citizenship be for Sale? - Debating Transformations of National Citizenship - IMISCOE Research Series (ed. Rainer Bauböck), 2018, S.1, s. 7-8; Džankić, J.: *The Maltese Falcon, or: My Porsche for a Passport!*, Debating Transformations of National Citizenship - IMISCOE Research Series (ed. Rainer Bauböck), 2018, S.1, s. 34-35.

31 Scherrer, A./ Thirion, E.: *Citizenship by Investment (CBI) and Residency by Investment (RBI)*

Schemes in the EU State of Play, Issues and Impacts, Brussels 2018, s. 11; Gölcüklü, İ.: *Güncel Gelişmeler Işığında Yatırım Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılması: Problemler ve Çözüm Önerileri*, Public and Private International Law Bulletin 2020, C. XL, S.1, s. 136; Adım, L.: *Residence and Citizenship by Investment: An Updated Database on Immigrant Investor Programs*, SSRN , Barcelona 2019, s. 1-11.

32 Džankić (Ius Pecuniae), s. 1.

33 Kaya, T.: *Dünyadaki Örnekler Işığında Yatırım Yoluyla Vatandaşlık Uygulamasına Eleştirel Bir Bakış*, İNÜHFD 2021, C. XII, S.1, s. 115.

sıyla birlikte tartışmalar giderek alevlenmekte ve daha geniş bir alana yayılmaktadır. Ulusal ve uluslararası güvenlik, vergi yükümlülüğü, askerlik yükümlülüğü gibi konuların yanı sıra yatırım yoluyla vatandaşlığın kazanılmasının gerçek vatandaşlık ilkesi, kanunilik ilkesi gibi vatandaşlık hukukuna hâkim olan ilkeler ile uyumu da tartışılan konular arasına girmiştir. Hatta yatırım yoluyla kazanılan vatandaşlığın dil, kültürel etkileşim, iletişim gibi sosyal olgular bakımından yarattığı sıkıntılar da tartışmalar kapsamındadır.

Yatırım yoluyla vatandaşlık kazanılması ile ilgili tartışmalarda iki görüşün dikkat çektiği görülmektedir. Öğretide bir görüş, yatırım yoluyla vatandaşlığın kazanılmasının ülkeler arasında iletişim, seyahat ve globalleşme konularında avantajlarına değinerek bu müesseseyi desteklerken; bir diğer görüş, vatandaşlığın metalaştırılması, kültürel yozlaşma ve aidiyet bağının eksikliği konularına değinerek vatandaşlığın bu şekilde kazanılmasına karşı çıkmaktadır. Yatırım yoluyla vatandaşlığın kazanılmasına imkân veren devletlerin bu iki görüşten birine sıkı sıkıya bağlı olmak yerine, iki görüşün harmanlandığı bir sistemi tercih ettiği söylenebilir.

1. YATIRIM YOLUYLA VATANDAŞLIK KAZANILMASI VE İSTİSNAİ TELSİK

Yatırım yoluyla vatandaşlığın kazanılması Türk hukukunda TVK 12. madde ile düzenlenen istisnai yoldan vatandaşlık kazanılması (“istisnai telsik”) başlığı altında değerlendirilmektedir. Bu kazanma yolu, 12.12.2016 tarihli 9601 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla Türk Vatandaşlığı Kanunu Uygulamasına İlişkin Yönetmelik’te³⁴ (TVKUUY) yapılan değişiklikle Türk hukukunda yerini almıştır. Bu tür kazanım, istisnai telsik olması sebebiyle, diğer kazanma yollarına göre daha hafif koşullara bağlanmıştır³⁵.

İstisnai telsikte, olağan yoldan yetkili makam kararı ile vatandaşlığa alınmadan farklı olarak kanunda yer alan kapsamlı başvuru şartları yerine, yalnızca konunun ve vatandaşlık başvurusunun niteliğine göre şartlar aranmaktadır³⁶. Vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin şartların azaltılması, yabancılar için avantaj sağlasa da çoğu kez ülkelerin sosyal ve kültürel yapılarına zarar verdiği gerekçeyle eleştirilmektedir³⁷. Diğer taraftan, özellikle yatırım yoluyla vatandaşlık kazanılmasının ardında yatan asıl amacın ülke ekonomisine katkı sağlaması olduğu da dile getirilmelidir³⁸. Birçok devletin, yatırım programları aracılığıyla yabancılar teşvik sağlanırken ekonomik fayda unsuruna önem verdikleri görülmektedir³⁹. Esasen söz konusu teşvikler yatırım programları aracılığıyla ülkelere yatırım getiren yabancıların sağladıkları katkı karşılığında ödüllendirilmesinden ibarettir. İstisnai telsik yoluyla vatandaşlık kazanılması yalnızca Türk hukukunda değil, hemen hemen tüm ülkelerde çeşitli düzenlemelerle karşımıza çıkmaktadır⁴⁰.

2. YATIRIM YOLUYLA VATANDAŞLIK KAZANIMININ DAYANDIRILDIĞI DÜZENLEMELER

5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu istisnai yoldan vatandaşlık kazanılması 12. maddede düzenlemektedir. 2016 yılındaki değişiklik öncesi üç grup yabancı, istisnai yolla vatandaşlık kazanabilecekti:

34 RG. 12.01.2017-29946.

35 Güngör (Tâbiyet), s. 101.

36 TVK m. 11 vd.

37 Shachar, A.: *Citizenship for Sale?*, Oxford Handbook of Citizenship (ed.: Ayelet Shachar /Rainer Bauböck/Irene Bloemraad/ Maarten Vink) Oxford 2017, s. 804-805.

38 Adım, L.: *Between Benefit and Abuse: Immigrant Investment Programs*, 62 St.Louis U.L.J 2017, V. LXII, No. 1, s. 121-123; Džankić, J.: *Investment-Based Citizenship and Residence Programmes in the EU*, EUI Working Paper - EUDO Citizenship Observatory, RSCAS 2015, S.8, s. 7-8; Kaya, s. 117.

Shachar, A. / Hirschl, R.: *On Citizenship, States and Markets*, The Journal of Political Philosophy 2014, V. XXII, N.2, s. 236-237

39 Džankić (Ius Pecuniae), s. 2-6.

40 Doğan/ Yılmaz/ İzmirli, s. 71; Şit Köşgeroğlu, B.: *İstisnai Yoldan Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin Genel Esaslar ve Son Değişiklikler Çerçevesinde Türk Vatandaşlığının İstisnai Yoldan Kazanılması*, HHFD 2017, C. VII, S.1, s. 178.

“a) Türkiye’ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel, sanatsal alanlarda olağanüstü hizmeti geçen ya da geçeceği düşünülen ve ilgili bakanlıklarca haklarında gerekçeli teklifte bulunulan kişiler.

b) Vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler.

c) Göçmen olarak kabul edilen kişiler”.

1312 ve 403 sayılı TVK’dan farklı olarak 5901 sayılı TVK istisnai vatandaşlığa alınmayı genel vatandaşlığa alınmanın bir istisnası olarak öngörmediğini belirtmek gerekir. Burada kanun koyucu genel vatandaşlığa alınma hükümlerine atıfta bulunmamış, istisnai yolla vatandaşlık kazanılmasını ayrı bir şekilde düzenlemiştir ve böylece istisnai yolla vatandaşlık kazanılması genel yolla vatandaşlığa alınmanın istisnası olmamıştır⁴¹. Bununla birlikte istisnai yolla vatandaşlık kazanılması hali TVK m.12/1-a aslında 403 sayılı TVK m.7-d ile aynı şekilde düzenlenmiştir. Ayrıca milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil etmeme şartının da TVK’da istisnai telsik ile vatandaşlık kazanma hallerinin temel kazanma şartı olarak yer aldığını söylemek mümkündür. 28.07.2016 tarihine kadar üç grup yabancı istisnai yolla vatandaşlık kazanırken 6735 sayılı Kanun ile istisnai yolla vatandaşlık kazanacak yeni bir yabancı kategorisi Türk vatandaşlık hukukunda yerini almıştır. Buna göre, YUKK m. 31/1-j uyarınca belirli bir yatırım yaparak kısa dönem oturma izni alabilen veya Turkuaz kart sahibi olan yabancı başvuruçular ile; başvuruçuların eş ve ergin olmayan veya bağımlı çocuklarının da istisnai yol ile vatandaşlık kazanabileceği düzenlenmiştir (TVK 12/1-b).

Yukarıdaki açıklamalar çerçevesinde TVK m. 12’nin içerisinde yer alan istisnai vatandaşlık kazanımı dört gruptan oluşmaktadır⁴².

Eklenen grup şudur: “b) 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 31 inci maddesinin birinci fıkrasının (j) bendi uyarınca ikamet izni alanlar ile Turkuaz Kart sahibi yabancılar ve bunların yabancı eşi, kendisinin ve eşinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocuğu”.⁴³

TVK m.12/1-b bendinin ilk kısmında belirtilen grup kapsamına giren yabancılardan biri, 28.07.2016 yılında 6735 sayılı kanunla Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu⁴⁴ (YUKK) m.31/1-j bendine getirilen değişiklik ile, kısa dönem oturma izni alan yabancılardır. Bu kimseler ilgili şartları sağladıkları takdirde Türk vatandaşlığını kazanabilmektedir. YUKK m. 31/1-j’ye göre göre: “Türkiye’de çalışmayan ancak Cumhurbaşkanınca belirlenecek kapsam ve tutarda yatırım yapacaklar ile bunların yabancı eşi, kendisinin ve eşinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocuğu” kısa dönem ikamet izni alabilecektir. İkamet iznini alan ve diğer şartları sağlayan yabancılar da Cumhurbaşkanı kararı ile, TVK m. 12/1-b uyarınca istisnai telsik yoluyla Türk vatandaşı olabilecektir⁴⁵.

Cumhurbaşkanınca belirlenecek yatırımın kapsamı ve tutarları ise Türk Vatandaşlığı Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik’te yapılan değişiklik ile ortaya konulacaktır. Bu kapsamda ilk değişiklik, Yönetmeliğin 12.01.2017 tarihli ve 2016/9601 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla değiştirilen 20. maddesinde yer almaktadır. Aşağıda ayrıntılı olarak açıklanacağı üzere, Yönetmelikte TVK 12/1-b bendine göre yatırım yoluyla vatandaşlığın kazanılması için yapılması gereken yatırımın türleri, kapsamı ve tutarına ilişkin esaslar düzenlenmektedir. Söz konusu yönetmelik 05.05.2017⁴⁶,

41 Şit Köşgeroğlu, s. 175.

42 Ayrıntılı açıklama için bkz. Güngör (Tâbiyet), s. 104; Doğan/ Yılmaz/ İzmirli, s. 76; Erdem, s. 138142; Tanrıbilir/Turan, s. 86.

43 RG. 28.7.2016-6735/27.

44 RG. 11.04.2013-28615.

45 2/7/2018 tarihli ve 700 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 188. maddesiyle bu fıkra da yer alan “Bakanlığın teklifi, Bakanlar Kurulunun” ibaresi “Cumhurbaşkanı” şeklinde değiştirilmiştir.

46 RG. 05.05.2017- 30057.

19.09.2018⁴⁷, 07.12.2018⁴⁸, 06.01.2022⁴⁹, 13.05.2022⁵⁰ tarihlerinde Cumhurbaşkanlığı Kararları ile değiştirilmiştir. Bu değişiklikler, genellikle yeni yatırım araçlarının ilave edilmesi ve yatırım miktarının yeniden belirlenmesine ilişkin olup ayrıca usul değişiklikleri de getirmektedir. Son önemli değişiklikler 6 Ocak 2022 ve 13 Mayıs 2022 tarihlerinde yapılmış olup çalışmada bu değişiklikler esas alınarak güncel değerlendirmeler yapılacaktır.

3. YATIRIM YOLUYLA VATANDAŞLIK VERİLMESİNDE MENFAAT DENGESİ

Devletlerin yatırım yoluyla vatandaşlık bahşetmesi ve diğer teşvikleri vatandaşlık hukukuna dahil etmelerinin ardında yatan temel amaç istihdamı arttırmak, ekonomik olarak güçlenmek ve kaynak artırımını sağlamakken⁵¹ yabancı yatırımcıların temel amacı ise güvenli seyahat, ikamet, sağlık, eğitim, ticaret yoluyla yatırım yaptığı ülkede ikamet ve/veya o ülkenin pasaportuna sahip olmaktır⁵². Bu durum bir ikileme sebebiyet vermektedir. Farklı amaçlarla hareket eden devletler ile yabancı yatırımcıların konumu, fayda-zarar dengesi bakımından yapılan değerlendirmelerin çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Bauböck ve Džankić'e göre devletlerin yapması gereken en önemli analiz; ülkeye yapılacak katkının, yatırımcının getireceği maliyete nazaran daha fazla olmasıdır⁵³. *Walzer ve Shachar* ise vatandaşlığın ticari bir noktaya geldiğini ve metalaştırıldığına dikkat çekerek eleştirel bir bakış açısı ile durumun önüne geçilmesi adına değerlendirme yapmaktadır⁵⁴. Bu yazarlara göre vatandaşlık olgusu sorumluluk ve güvene dayalı bir bağ olup, yatırım programlarına yer yoktur. Buna karşılık yatırım programlarının zarardan çok fayda getireceğini savunan önde gelen yazarlardan *Kochenov*, bir ülkeye mali olarak katkı sağlayan bir kişinin vatandaş olmasının diğer vatandaşlık kazanma türlerinden bir farkı olmadığını; vatandaşlığı duygusal ve kültürel olarak bir bağ şeklinde nitelendirmenin yanlış olacağını ileri sürmektedir⁵⁵.

Ülkelerin uygulamalarına göz atıldığında her bir devlet, vatandaşlığın kazanılması için kendine özgü zaman içinde değişen yatırım programları geliştirmektedir. Bu programların bir bölümü ekonomik faydayı hedeflerken bir bölümü yabancı başvuru sahibi yatırımcı ile devlet arasında kültürel bir vatandaşlık bağı kurmayı hedeflemektedir.

4. YATIRIM YOLUYLA VATANDAŞLIĞIN KAZANILMASINA ÖZGÜ ŞARTLAR

Yatırım Yapma

Yatırım yoluyla vatandaşlığı kazanacak olan kişilerin TVK'nın 12/1-b bendindeki kişilerden olması ve milli güvenlik ve kamu düzenine ilişkin şartları yerine getirmesi yeterli değildir. İlgili kişinin TVKUY m.20'de belirtilen yatırım araçlarından biri vasıtasıyla yatırım yapması gerekmektedir.

47 RG. 19.09.2018-30540.

48 RG. 07.12.2018-30618.

49 RG. 06.01.2022-31711.

50 RG. 13.05.2022-31834.

51 Hooper, K./ Sumption, M.: *Selling Visas and Citizenship: Policy Questions from the Global Boom in Investor Immigration*, Migration Policy Institute, 2014, s. 5; Parker, s. 333.

52 Surak, K.: *Millionaire Mobility and the Sale of Citizenship*, Journal of Ethnic and Migration Studies 2020, s. 10-15; Xu/ El-Ashram/ Gold, s. 3.

53 Bauböck, R.: *What is wrong with selling citizenship? It corrupts democracy, Should Citizenship Be For Sale?* - EUI Working Paper (ed.: Ayelet Shachar / Rainer Bauböck), RSCAS 2014, S. 1, s. 20-21

(naklen Yılmaz (Vatandaşlık Olgusu), s. 195);

54 Walzer M., *Spheres of Justice: A Defense of Pluralism and Equality*, Basic Books, 1983, s. 195; Shachar, s. 4-6. (naklen Yılmaz (Vatandaşlık Olgusu), s. 194-195),

55 Kochenov D.: *Citizenship for Real: Its Hypocrisy, Its Randomness, Its Price* [RSCAS 2014/01]

Should Citizenship be for Sale?, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, European Union Democracy Observatory on Citizenship, EUI Working Paper, Ed. Ayelet Shachar/ Rainer Bauböck, 28, 29 (naklen Yılmaz (Vatandaşlık Olgusu), s. 197.

Türk vatandaşlığının istisnai olarak kazanılması, başvuru için gerekli belgeler ve yapılacak işlemler başlığını taşıyan TVKUY'nin 20. maddesinde, TVK 12/1-b bendi kapsamında kalan yabancıların yatırım yoluyla vatandaşlık kazanabilmeleri için yapmaları gereken yatırımın kapsamı ve tutarı ile ilgili ayrıntılı bir düzenleme getirilmiştir. Konunun TVKUY ile düzenlenmiş olmasının kanunilik ilkesine aykırılığı ile ilgili tartışmaları bir tarafa bırakacak olursak söz konusu maddede yedi farklı yatırım aracı sayılmış, bu araçlardan biri ile yatırım yapan yabancıların istisnai yol ile Cumhurbaşkan Kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabileceği belirtilmiştir.

Bu yedi grup yatırım aracının her biri ve bunlara ilişkin süreçler ayrıntılı olarak eleştirel bir bakışı açısıyla aşağıda "II-Yatırım Araçları" başlığında tartışılacaktır. Şimdilik yatırım yoluyla vatandaşlık kazanabilmesi için aranan şartlardan biri olarak TVKUY ile belirlenen yatırım araçlarından birinin kullanılmasının gerekli olduğunu belirtmekle yetiniyoruz.

Yatırım Araçları	Sabit Sermaye Yatırımı	Taşınmaz	İstihdam Yaratma	Mevduata Para Yatırma	Devlet Borçlanma Araçları	Gayrimenkul Yatırım fonu Ve Girişim Sermayesi Yatırım Fonu	Bireysel Emeklilik Sistemi
Değişiklik Tarihleri							
12.01.2017	2.000.000 USD	1.000.000 USD	100 kişi	3.000.000 USD	3.000.000 USD	-	-
05.05.2017	-	-	-	-	-	1.500.000 USD	-
19.9.2018	500.000 USD	250.000 USD	50 kişi	500.000 USD	500.000 USD	500.000 USD	-
07.12.2018	-	Satış vaadi/ kat irtifakı/ kat mülkiyeti sözleşmesi eklendi.	-	-	-	-	-
06.01.2022 Yatırımların sadece döviz olarak yapılması	-	-	-	-	-	-	-
13.05.2022	-	400.000 USD	-	-	-	-	500.000 USD

Tablo 1 : Vatandaşlık için gerekli olan yatırım kapsam ve tutarlarında yapılan yıllara sari değişiklikler

İkamet İzninin Alınması

Yatırım yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için aranan ikinci özel şart TVK 12/1-b bendinin ilk kısmında belirtilmiştir: "4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 31 inci maddesinin birinci fıkrasının (j) bendi uyarınca" yabancıların ikamet/oturma izni alması gerekmektedir. Bu maddede düzenlenen ikamet izni "kısa dönem ikamet izni"dir. Ancak, söz konusu hükümde sadece kısa dönem ikamet izninin düzenlenmiş olması, halihazırda uzun dönem ikamet izni almış bulunan yabancıların yatırım yoluyla vatandaşlığın kazanılması için başvuruda bulunmasına engel teşkil etmeyecektir⁵⁶.

⁵⁶ Kısa dönem ikamet iznini almasına gerek olmayacaktır. Olağan yollarda yabancıların ilgili yatırımı yaptığına dair "uygunluk belgesi" alması ile İl Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne başvurarak kısa dönem ikamet izni başvurusunda bulunması gerekmektedir. Fakat hali hazırda ikamet izni bulunan yabancı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'ne 'uygunluk belgesi' ve ikamet iznini sunarak vatandaşlık başvurusunda bulunabilir Bkz. <https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/Duyurular/yabanciyatirimciturkvatandasligi-islemadimlari>.

Kısa dönem oturma izni alma şartları ise YUKK'un 32. maddesinde belirtilmektedir. Buna göre, ilgili kişilerin başvuru belgelerini (pasaport, sağlık sigortası, başvuru formu, biyometrik fotoğraf gibi) sunması, Türkiye'de ikamet edeceği adres bilgileri belirtmesi ve YUKK m. 7 kapsamında ülkeye girişi yasaklanmamış kişilerden olması gerekmektedir (YUKK m. 32). Kısa dönem oturma izni almak isteyen yabancı yatırımcının yapmış olduğu yatırıma dair "uygunluk belgesini" sunarak İl Göç İdaresi Müdürlüğüne başvurması gerekmektedir⁵⁷.

Kanunda, kısa dönem oturma izni alınması yeterli olup ilgilinin fiilen ülkede ikamet etme zorunluluğu aranmamaktadır. Öğretide ise, kısa dönem ikametini fiili ikamet etme zorunluluğunu kapsadığı savunulmaktadır⁵⁸.

Tüm kısa dönem oturma izni başvurularında bulunma hakkı kategoriler için aşağıda üzerinde duracağımız yatırım araçlarından biri ile yatırım yapma ön şart olarak aranmamıştır. Ancak uygulamada yatırım yoluyla vatandaşlık kazanmak üzere kısa dönem ikamet izni alacak olan kişilerin TVKUY'de tespit edilen miktar ve kapsamlarda yatırımı yapmış olması aranmaktadır⁵⁹. Daha önce de belirttiğimiz gibi, TVK'da kısa dönem ikamet iznini aldıktan sonra fiilen ülkede ikamet etme şartı aranmadığı için yatırım yoluyla vatandaşlık kazanmak isteyen yabancı Türkiye'de fiilen ikamet etmeden de öngörülen yatırım araçlarından birini kullanarak yatırıp yaptıktan sonra vatandaşlık kazanmak için başvuruda bulunabilecektir. Kanunda fiilen ikamet etmesi şartı aranmadığı için, uygulamada yabancı Türkiye'ye hiç gelmeden özel vekalet vermek suretiyle oturma izni alması mümkün kılınmıştır. Başvurunun bizzat yabancı tarafından yapılmamış olması herhangi bir sakınca taşımamakla birlikte, yabancı Türkiye'de fiilen hiç ikamet etmemiş olması, vatandaşı olacağı bir ülkeyi hiç tanımayan birine vatandaşlık verilmesi anlamına gelmektedir ki bu husus öğretide haklı olarak eleştirilmektedir⁶⁰.

Yetkili Makamın Kararı

Vatandaşlığa alınma talebi, İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü ile Göç İdaresi Başkanlığına yöneltilir. İçişleri Bakanlığının incelemesinin olumlu sonuçlanması halinde, Bakanlık vatandaşlığa alınma kararı ile ilgili görüşünü Cumhurbaşkanına teklif iletecektir. Cumhurbaşkanının teklifi uygun görmesi halinde yabancı başvuru istisnai yolla vatandaşlık kazanmasına karar verilmiş olacaktır.

Görüldüğü üzere, yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kazanıldığı tüm durumlarda nihai aşama, yetkili makamın ilgilinin vatandaşlığa alınması yönünde olumlu veya olumsuz bir karar vermesidir. Şartlardan biri veya birkaçının gerçekleşmediği durumlarda talebin reddedilmesi gerekir⁶¹.

Bununla birlikte, yukarıda üzerinde durduğumuz bütün şartların, yani milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil etmemiş olması, ikamet şartı ve yatırım yapılmış olması şartlarının, tamamı gerçekleştiği takdirde idare vatandaşlığa alınma kararı vermek zorunda değildir. Burada idarenin geniş bir takdir yetkisi bulunmakta olup, idare tüm şartlar gerçekleşse bile talebi reddedebilir. TVK'da ifade edildiği üzere, şartların tamamının gerçekleşmesi vatandaşlık kazanması üzerinde mutlak bir sonuç sağlamamaktadır⁶². TVK m.10/1 uyarınca, "*Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen bir*

57 Öztürk (Yatırım), s. 173.

58 Fiili ikamet süresinin varlığını savunan görüş için bkz. Yılmaz (Vatandaşlık Olgusu), s. 211; Yılmaz,

A.Ç.: *Vatandaşlığın Yatırım Yoluyla Kazanılmasında Fiili İkamet Şartı: Mukayeseli Hukuk ve Türk*

Hukuku Kapsamında Bir Değerlendirme, Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu, ABÜHF 2019, s. 95-97.

59 Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisinin resmi web sayfasında belirtilmektedir: Bkz. <https://www.invest.gov.tr/tr/investmentguide/sayfalar/obtaining-a-residence-permit.aspx> (Erişim Tarihi: 06.07.2023).

60 Öztürk (Yatırım), s. 173; En az 245 günlük fiili ikamet zorunluluğu olduğuna dair görüş için bkz.

Yılmaz (Vatandaşlık Olgusu), s. 210-211

61 İdarenin burada takdir yetkisi bulunmamaktadır Bkz. 130. dn.

62 TVK m. 10; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2014, E. 2010/1854, K. 2014/7489; Danıştay 10. Dairesi, T. 08.05.2017, E. 2014/521, K. 2017/2384; Danıştay 10. Dairesi, T. 08.05.2017, E. 2013/2819, K. 2017/2377; Başvurunun reddi gerekçesinin somut olarak ortaya konulması gerektiği ile ilgili bkz. Danıştay 10. Dairesi, T. 25.04.2016, E. 2013/6335, K. 2016/2325; Danıştay 10. Dairesi, T. 25.04.2016, E. 2013/6359, K. 2016/2326.

yabancı, bu Kanunda belirtilen şartları taşıması halinde yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilir. Ancak, aranan şartları taşımak vatandaşlığın kazanılmasında kişiye mutlak bir hak sağlamaz”.

TVK bilinçli bir şekilde yetkili makam tarafından verilecek kararın sonucunu garanti etmemektedir. TVK m.12/1 son cümlesinde “Türk vatandaşlığı kazanabilirler” ifadesi geniş takdir yetkisini teyit etmekte ve başvuru sahibi yabancıнын öngörülen şartları sağlamasına rağmen Türk vatandaşlığını kazanamama ihtimaline de işaret etmektedir⁶³.

63 “Takdiri yetki” görüşü çerçevesinde karar alabilme esnekliği vermesi ve hukuka uygun olması gerektiğini savunan görüş için bkz. Güngör (Tâbiyet), s. 76-78; Kanunilik çerçevesinde takdir yetkisi olarak değerlendirme için bkz. Doğan/ Yılmaz/ İzmirli, s. 57; Serbest takdir yetkisi çerçevesinde “kazanabilir” kelimesinin geçtiği ilgili hükmün asgari şart oluşturduğuna dair bkz. Nomer, s. 77; Bu hususta idarenin keyfi davranmaması üzerine bkz. Doğan/ Yılmaz/ İzmirli, s. 21.

5. TÜRKİYE'DE TOPLU VATANDAŞLIK

Toplu vatandaşlık uygulaması, belli bir yabancı grup ya da topluluğun bireysel başvuru prosedürlerinden bağımsız topluca vatandaşlık kazanması anlamına gelir. Türk Vatandaşlık Kanunu'nda toplu vatandaşlığa ilişkin açık ve münhasır bir hüküm bulunmamaktadır.

Türk Vatandaşlığı Kanunu dışında Türk vatandaşlığının kazanılması ve/veya kaybedilmesi sonucunu doğuran kanunlar ise Hilâfetin İlgasına ve Hanedan-ı Osmaniye'nin Türkiye Cumhuriyeti Memaliki Haricine Çıkarılmasına Dair Kanun, Cumhuriyetin Ellinci Yılı Nedeniyle Bazı Suçların ve Cezaların Affı Hakkında Kanun ve İskân Kanunudur.⁶⁴

1. GÖÇMENLİK ÜZERİNDEN TOPLU VATANDAŞLIK

TVK'nın 12. Maddesinin “d” bendi, “göçmen” olarak kabul edilen kişilerin Cumhurbaşkanlığı kararı ile vatandaşlık kazanabileceklerini belirtmektedir. Burada geçen göçmen ifadesi İskân Kanunu'nda tanımlandığı için Türkiye'de toplu vatandaşlık konusu daha çok 5543 sayılı İskân Kanunu hükümleri üzerinden değerlendirilebilir.

Türk kanunlarında göçmen İskân Kanunu 3. Madde “d” bendinde; “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır” olarak tanımlanmıştır.

Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlılığın tayin ve tespiti ise aynı kanunun 7. Maddesinde: “Göçmen olarak kabul edilecekler bakımından Türk soyundan olmanın ve Türk kültürüne bağlılığın tayin ve tespiti Cumhurbaşkanlığı kararı ile yapılır” denmektedir. Bu tayin ve tespitin neye göre veya hangi kriterlere göre yapılacağı ise belirlenmemiş, tamamen Cumhurbaşkanlığı'nın karar ve yetkisine bırakılmıştır.

Hali hazırda Türkiye'de yaşayan geçici koruma altındaki yabancıların TVK 12/d ye göre vatandaşlığa geçebilmeleri için öncelikle bu kişilerin Türk soyundan oldukları ve Türk kültürüne bağlı oldukları Cumhurbaşkanlığına karara bağlanmalı ve göçmen olarak kabulleri gerekmektedir. Bu karar ve kabulden sonra yine Cumhurbaşkanlığı kararı ile TVK 12/d hükümlerine istinaden vatandaşlık alabilirler.

2. VATANDAŞLIĞA ALINMASI ZARURİ GÖRÜLEN KİŞİLER VE TOPLU VATANDAŞLIK

TVK'nın 12. Maddesinin “c” bendi, Cumhurbaşkanlığına “vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler” in Cumhurbaşkanlığı kararı ile Türk vatandaşlığı kazanabileceği belirtilmektedir. Kanunun çıkarıldığı 2009 yılından itibaren bu madde ilk defa 2017 yılında uygulamaya alınarak 220 kişiye bu yolla vatandaşlık verilmiştir.⁶⁵ 2017 yılından sonra bu yolla kaç kişiye vatandaşlık verildiği bilgisine ulaşılamamıştır.

Kanunda da yer alan bu hüküm, doktrinde, idarî kararların yargısal denetime tâbi olması prensibi yönünden eleştiriye açık olması itibarıyla eleştirilmiştir.⁶⁶ Zira zaruretin sınırları belli değildir ve bunun, objektif ölçütlerle belirlenmesi de mümkün değildir.⁶⁷ Vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişilerle ilgili herhangi bir tanım bulunamamıştır.

64 [https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2007-68-290#:~:text=Bu%20maddeye%20g%C3%B6re%20T%C3%BCrk%20soyundan,.%203%2Fd\)%20denilmektedir.](https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2007-68-290#:~:text=Bu%20maddeye%20g%C3%B6re%20T%C3%BCrk%20soyundan,.%203%2Fd)%20denilmektedir.)

65 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/744922>

66 NÖMER, s. 90-91 ve dpn. 67.

67 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/397510> S.9

3. GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ YABANCILAR VE TOPLU VATANDAŞLIK

Türkiye’de Suriye’den gelen yabancılar, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile “geçici koruma” rejimi altında yaşamaktadır. Bu rejim, uluslararası hukuk ilkelerine dayanarak kitlesel bir göç durumunda temel insani koruma çerçevesi sunar. Ancak, bu statü vatandaşlığa doğrudan geçişi öngörmez. Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 7. maddesi, geçici koruma altındaki kişilerin geri dönüşüne ya da Türkiye’de hukuki bir statü kazanmalarına dair prosedürleri düzenlemektedir; ancak bu statü vatandaşlık kazanımını garanti etmez.

Her ülke, kendi vatandaşlığını verme hakkına sahiptir; ancak, bu hakkı kullanırken uluslararası dengeleri göz önünde bulundurmalıdır. Vatandaşlık verilmesi, Suriye’deki meşru hükümetin rızasıyla toplu bir halde yapılırsa, uluslararası ilke ve antlaşmalarla çatışabilir. Örneğin, 1951 Mülteciler Sözleşmesi, kitlesel mülteci gruplarına uzun vadeli çözüm öngörmekle birlikte, vatandaşlık verme zorunluluğu getirmez.

4. MÜBADELE VE TOPLU VATANDAŞLIK

Tarihsel olarak, Lozan Antlaşması’nın 1923 yılında çözümlediği Rum ve Türk topluluklar arasındaki nüfus mübadelesi, toplu vatandaşlık kazanımına örnek olarak değerlendirilebilir. Bu mübadele, iki tarafın rızasına dayanıyordu ve uluslararası hukuki çerçeveye uygun bir şekilde yürütülmüştü. Ancak, günümüz koşullarında bir mübadele anlaşmasının yürürlüğe konulması çok daha karmaşık hukuki ve siyasi sorunları gündeme getirebilir. Kaldı ki mübadelenin karşılıklı bir nüfus transferi olduğu düşünüldüğünde Türkiye’de mübadeleye konu olabilecek bir kitlenin bulunmadığı da göz önüne alınmalıdır.

Mübadele mekanizması, mevcut sınırların ve ulus-devletlerin egemenlik alanlarını ilgilendirdiği için uluslararası hukukun çeşitli ilkelerine uygun olmalıdır. Suriye hükümetiyle mübadele anlaşması yapılması, çifte vatandaşlık, egemenlik ve zorunlu göç gibi hassas konuları kapsar. Bu nedenle, uluslararası hukuk ve insan hakları boyutunun özenle değerlendirilmesi gereklidir.

6. SONUÇ

12.06.2009 tarihinde yürürlüğe giren 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun "istisnai vatandaşlığı" düzenleyen hükümleri birçok açıdan değerlendirilmeye muhtaçtır. Kanunun daha tasarı aşamasındayken aldığı eleştiriler, yürürlüğe girmesinden sonra ortaya çıkan göç olgusu, ayrıca sonradan uygulamaya alınan yatırım yoluyla vatandaşlık düzenlemelerinin getirdiği ikircikli sonuçlar, meselelerin anayasaya uygunluk ve temel hukuk ilkeleri açısından tartışılmasını gerektirmektedir.

Ortaya çıkan risklerin sistematik bir şekilde ve rasyonel bir düzlemde yönetilebilmesi için konunun çeşitli boyutlarıyla, serinkanlı biçimde ve kamu yararını gözetecek şekilde ele alınması, milli çıkarlara uygun biçimde ilgili mevzuatın yeniden düzenlenmesi büyük önem taşımaktadır.